

Farklı Meslek Gruplarının Vergi Algularına Yönelik Metaforlar

An Analysis of Tax Perceptions Through Metaphors Across Different Occupational Groups

İsmail Koç

Sakarya Uygulamalı Bilimler
Üniversitesi, Muhasebe ve Vergi
Uygulamaları Bölümü, Sakarya, Türkiye,
ismailkoc@subu.edu.tr,
ror.org/01shwhq58

Öz: Bu çalışma, bireylerin vergiye ilişkin bilişsel ve duyuşsal temsillerini metaforik anlatımlar yoluyla inceleyerek, vergi bilinci ve gönüllü vergi uyumu davranışlarını şekillendiren sosyo-psikolojik belirleyicileri analiz etmeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma deseniyle yapılandırılan bu çalışmada, farklı meslek gruplarına mensup katılımcılardan "vergi" kavramına ilişkin metafor üretmeleri istenmiş, elde edilen 1.251 metafor içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda metaforlar 12 tematik kategori altında sınıflandırılmış; bu metaforların %67,1'i olumlu, %32,9'u ise olumsuz olarak kodlanmıştır. "Su" metaforu (f=45, %3,60) en yaygın kullanılan metafor olarak öne çıkmaktadır. Olumlu metaforlar, vergiyi kamu hizmetlerinin sürdürülebilir finansmanı ve toplumsal refahın temini açısından işlevsel ve meşru bir mali araç olarak konumlandırırken; olumsuz metaforlar, verginin birey üzerindeki mali yükü, adalet algısındaki kırılmalar ve devletle kurulan güven ilişkisindeki zafiyetlere işaret etmektedir. Bulgular, eğitim düzeyi arttıkça olumlu vergi algılarının güçlendiğini, ileri yaş gruplarında ise olumsuz metafor kullanımının belirgin şekilde arttığını göstermektedir. Mesleki düzeyde yapılan değerlendirmelerde, kamu sektörü çalışanlarının vergiyi kamu hizmetlerinin finansmanına katkı olarak benimsediği; özel sektör çalışanları ve serbest meslek sahiplerinin ise mali yük ve adil paylaşım konularında eleştirel tutum sergilediği görülmektedir. Elde edilen bulgular, vergiye ilişkin toplumsal algıların yalnızca ekonomik rasyonaliteyle değil, aynı zamanda kültürel, psikolojik ve sektörel faktörlerle birlikte şekillendiğini ortaya koymakta; maliye politikalarının tasarımında bu çok boyutlu yapının dikkate alınmasının önemini vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vergi Metaforu, Vergi Yükü, Vergi Uyumu, Vergi Psikolojisi, Meslekler

Geliş Tarihi/Received: 10.04.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 13.08.2025
Yayımlanma Tarihi/ Available Online:
24.11.2025

Abstract: This study aims to analyze the socio-psychological determinants shaping tax awareness and voluntary tax compliance behaviors by examining individuals' cognitive and emotional representations of taxes through metaphorical expressions. Structured using a qualitative research design, participants from various professional groups were asked to generate metaphors related to the concept of "tax," and the 1,251 metaphors obtained were analyzed using content analysis. The metaphors were classified into 12 thematic categories, with 67.1% being positive and 32.9% negative. The "water" metaphor (f=45, 3.60%) emerged as the most frequently used metaphor. Positive metaphors position taxes as a functional and legitimate financial tool for the sustainable financing of public services and the provision of social welfare, while negative metaphors highlight the financial burden on individuals, disruptions in the perception of justice, and weaknesses in the trust relationship with the state. The findings show that as education level increases, positive tax perceptions strengthen, while negative metaphor usage noticeably increases in older age groups. Professionally, public sector employees embrace taxes as a contribution to financing public services, whereas private sector employees and freelancers adopt more critical attitudes regarding financial burden and fair distribution. These findings highlight that societal perceptions of taxes are shaped not only by economic rationality but also by cultural, psychological, and sectoral factors, emphasizing the importance of considering this multidimensional structure in the design of fiscal policies.

Keywords: Tax Metaphor, Tax Burden, Tax Compliance, Tax Psychology, Professions

Extended Abstract

Tax policies have a complex structure that requires balancing economic efficiency and social justice. Tax systems focused on efficiency may create challenges in achieving fairness, while tax arrangements prioritizing justice can negatively impact economic productivity. This contradiction represents one of the most significant problems encountered in the design of tax systems. Additionally, tax compliance is based on the individual perceptions of taxpayers, and these perceptions are directly related to occupational groups, socio-demographic characteristics, and trust in public services. This study aims to examine the metaphorical perceptions of tax among different occupational groups in Turkey and identify the determinants that shape tax morale and compliance behaviors. The main objective of this research is to analyze how individuals from different occupational groups mentally represent the concept of tax through metaphors and assess the impact of these perceptions on tax compliance. Specifically, the effect of professional identity on tax perception, the differences between public and private sector employees, and expectations regarding tax justice are explored in detail. The study adopts a phenomenological approach to reveal individuals' subjective experiences of taxes through metaphorical analysis. The data collected via an online survey method between 2022 and 2024, from 1,251 participants, were obtained through open-ended expressions in the format "Tax is like because". The data were categorized using content analysis and compared across occupational groups. The research findings reveal that 67.1% of the metaphors produced by the participants were positive, while 32.9% contained negative connotations. Frequency analysis determined that the most common metaphor was "water" (f=45, 3.60%), followed by "extortion" (f=43, 3.44%), "debt" (f=35, 2.80%), "tree" (f=21, 1.68%), and "breath" (f=14, 1.12%). Other notable metaphors included "boomerang" (f=12, 0.96%), "responsibility" and "burden" (each f=17, 1.36%), "almsgiving" (f=15, 1.20%). Metaphors with lower frequencies, but meaningful categories, included "piggy bank" and "recycling" (each f=8, 0.64%), "salary", "rent", "need", and "medicine" (each f=9, 0.72%), as well as "justice" (f=4, 0.32%), "oxygen" (f=7, 0.56%), "love" (f=6, 0.48%), "life" (f=1, 0.08%), and "national duty" (f=5, 0.40%). The research findings show that participants' perceptions of tax concentrated around three main thematic categories. The category with the highest frequency was "Tax is the counterpart of public services used" (f=337, 26.9%), followed by "Tax is a vital element for the existence and continuity of the state" (f=301, 24.1%). In third place, the category "Tax is part of social and individual responsibilities" (f=80, 6.4%) was identified. This distribution indicates that participants primarily associate the tax concept with tangible outputs and later consider it in the context of the state's functional survival. This study largely aligns with metaphorical analyses in the tax psychology literature. As education level increases, positive perceptions of taxes also rise, especially among highly educated individuals who view taxes more positively in terms of social benefit. As age increases, the proportion of negative metaphors increases, reaching 40% among individuals over the age of 45. Women, compared to men, tend to take a more critical stance, with lower positive metaphor rates. This could be attributed to higher expectations regarding social justice and transparency. There are notable differences between occupational groups. Public sector employees and highly educated individuals view taxes positively as a means to provide public benefit, while private sector employees and self-employed individuals tend to perceive the tax burden more negatively. Public sector employees exhibit a less critical attitude regarding taxes in the context of financing public services, while private sector employees and self-employed individuals feel a more direct tax burden, which reinforces their negative perception of taxes. Additionally, self-employed individuals experience the tax burden more directly due to the progressive income tax rate and the individual reporting-based payment responsibility. The findings reveal that factors affecting voluntary tax compliance are directly related to occupational position and socio-economic structure. Individuals' occupations and professional contexts are among the important factors influencing tax compliance. It is emphasized that tax policies should be designed with these heterogeneous perceptions in mind. In this context, providing tax education in primary and secondary

education institutions will help individuals become more informed about the social benefits of taxes. Furthermore, increasing the transparency of the tax system and sharing through digital platforms how tax revenues are allocated to specific projects will be crucial steps in encouraging tax compliance. The study also shows that tax morality is shaped not only by economic rationality but also by cultural values, social norms, and trust in public institutions. The more positive tax perceptions of educated individuals highlight the transformative impact of education on tax awareness and a sense of responsibility. In conclusion, it is emphasized that tax policies should be designed in a way that is sensitive to social and individual dynamics in order to contribute to the creation of a more sustainable and fair public finance structure.

1. Giriş

Vergi politikaları, etkinlik ve adalet arasında hassas bir denge gerektirmektedir. Etkinliği artırmaya yönelik tasarlanan vergiler, adalet unsurundan ödün verebilirken, adaleti önceleyen vergiler ekonomik etkinlik kayıplarına yol açabilmektedir (Aktan & Karaş, 2025, s. 4). Vergi politikalarının etkinlik ve adalet arasında bir tercih ilişkisi içerdiği ve bu iki kriterin aynı anda sağlanmasının zorlukları literatürde geniş çapta ele alınmaktadır. Vergi adaleti, vergi sisteminin kanun önünde eşitlik, yatay adalet, dikey adalet, vergi ayrıcalığı sağlamama, öngörülebilirlik ve etkinlik ilkelerine dayalı olarak adil bir şekilde yapılandırılmasını ifade etmektedir (Aktan, 2017, s. 7). Optimal vergileme ilkesi ise ekonomik etkinliği koruyarak kamu hizmetlerinin sürdürülebilir şekilde finanse edilmesini ifade etmektedir. Optimal vergilemeyle kamu finansmanı için yeterli düzeyde gelir elde edilirken, toplumun etkinlik ve adalet tercihleri arasında denge kurulmaya çalışılmaktadır (Karaş & Selen, 2021, s. 292). Ancak, bu iki ilke her zaman örtüşmemektedir. Vergi oranlarının yüksek olması, bireyler ve firmalar üzerindeki yükü artırarak ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilirken, düşük vergi oranları kamu harcamalarının finansmanında yetersizlik yaratabilmektedir (Rawls, 1999, ss. 246-247). Bu bağlamda, vergi oranlarının artırılması veya yeni vergilerin getirilmesi, mükellefler üzerinde psikolojik baskı oluşturarak vergi kaçırma eğilimini artırabilir ve yatırım kararlarını olumsuz etkileyebilir. Bu durum, ekonomik büyüme hızını da düşürebilir (Gürdal & Yavuz, 2007, s. 14). Bu nedenle, vergi yükünün dengeli ve makul seviyelerde tutulması, vergileme sürecinde adalet ve etkinlik ilkelerinin dengeli bir şekilde uygulanması hem kamu gelirlerini sürdürülebilir kılmak hem de piyasa mekanizmasının işleyişini bozmamak adına büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, adil ve etkin bir vergileme sistemi, mükelleflerin vergiye uyumunu artırarak kayıt dışılığı azaltmakta ve kamu finansmanının istikrarına katkıda bulunmaktadır.

İbn-i Haldun, Mukaddime adlı eserinde, yüksek vergi oranlarının ekonomik faaliyetleri azalttığını ve devlet gelirlerini düşürdüğünü savunmuştur (Haldun, 1998). Ayrıca devletin uyguladığı ağır vergilerin, bireylerin devlete olan güvenini zedeleyerek ekonomik faaliyetlerin azalmasına ve dolayısıyla devlet gelirlerinin düşmesine neden olduğunu belirtmektedir (Candan, 2007, s. 244). Benzer şekilde, Arthur Laffer'in geliştirdiği Laffer Eğrisi, aşırı vergilendirmenin vergi gelirlerinde azalmaya yol açacağını göstermektedir. Daha düşük vergi oranlarının ekonomik davranışları değiştirerek büyümeyi teşvik edebileceği, üretim ve istihdamı artırarak bütçe dengesine katkı sağlayabileceği ve bu sayede vergi gelirlerinin sabit tahminlerin üzerine çıkabileceği belirtilmektedir (Laffer, 2004). Bu görüşler, vergi oranlarının optimal seviyede belirlenmesinin önemini vurgulamaktadır. Rawls (1999)'un adalet teorisine göre, vergilendirme yalnızca bir gelir toplama aracı değil, toplumsal eşitliği sağlamak ve fırsat eşitliğini güvence altına almak için gerekli bir mekanizmadır. Bu bağlamda, gelir, servet ve harcama vergilerinin, bireyler arasındaki eşitsizlikleri minimize edecek ve en dezavantajlı kesimlerin refahını artıracak şekilde tasarlanması gerektiği savunulmaktadır. Vergi politikaları, bireylerin ekonomik ve sosyal fırsatlara eşit erişimini sağlamak adına kurumsal düzeyde adaletin tesis edilmesine hizmet etmelidir (Rawls, 1999, ss. 246-247). Öte yandan, vergi uyumu, mükelleflerin vergi sistemine gönüllü olarak uyum sağlamaları ve vergi kaçırma eğilimlerinin azalması açısından kritik bir faktördür. Vergi

yükü, mükellefler üzerinde çeşitli şekillerde etkisini göstermektedir. Bu etkiler arasında verginin yansıtılması, gelir ve ikame etkileri, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma gibi davranışlar bulunmaktadır (Sağbaş, 2011, s. 44). Bu tür tepkiler, vergi gelirlerinde azalmaya ve kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin artmasına neden olabilir. Dolayısıyla, vergi uyumu, kamu gelir politikaları açısından hayati bir öneme sahiptir. Feld ve Frey (2002, s. 97) tarafından vurgulandığı üzere, mükellefler ile vergi otoriteleri arasındaki karşılıklı güven ilişkisi, vergi uyumunun sağlanmasında belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Mükelleflerin vergilendirme sürecine içten bir isteklilikle uyum göstermesi, sürekli gözetim, denetim ve cezalara dayanan zorunlu uyum mekanizmalarına kıyasla daha sürdürülebilir ve düşük maliyetli bir alternatiftir (Kozalı, 2021, s. 274). Ayrıca aşırı sıkı denetimler ve yüksek cezalar, mükelleflerin vergi sistemine olan güvenini zedeleyerek uyumu olumsuz etkileyebilirken, aşırı hoşgörülü politikalar ise vergi kaçırma eğilimini artırabilmektedir. Bu nedenle, devletin vergi politikalarını oluştururken hem adalet ve etkinlik ilkelerini gözetmesi hem de mükelleflerin gönüllü uyumunu teşvik edecek bir sistem inşa etmesi gerekmektedir. Optimal vergileme sisteminin tesis edilebilmesi için; vergilerin uygunluğu, basitliği, ödenebilirliği, mevzuatın sadeleştirilmesi ve kapsayıcılık unsurlarının sağlanması, vergi uyumunu artırmada kritik öneme sahiptir (Çimen, 2021, s. 229). Bu bağlamda, bireylerin vergi kavramını nasıl algıladıklarını ve bu algıların vergi uyumuna nasıl etki ettiğini anlamak, etkili ve adil vergi politikalarının geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Vergi politikalarının toplumun tüm kesimlerince daha geniş kabul görmesi, bireylerin bu politikalara yönelik algılarının ve tutumlarının kapsamlı bir şekilde analiz edilmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda metaforlar, bireylerin soyut bir kavram olan vergiyi somutlaştırarak anlamlandırmalarını sağlayan ve dilsel olduğu kadar bilişsel işlevlere de sahip önemli bir araçtır. Fenomenoloji yöntemi ise, bireylerin öznel deneyimlerini ve algılarını derinlemesine analiz ederek bu algıların ardındaki temel dinamikleri anlamayı mümkün kılan nitel bir yaklaşım sunmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'deki farklı meslek gruplarının vergiye yönelik algılarını metaforlar aracılığıyla geniş bir zaman perspektifinde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma, 2022-2024 yılları arasında çevrimiçi anket yöntemiyle elde edilen verilere dayanmakta ve katılımcıların vergiyi nasıl tanımladıklarını ve anlamlandırdıklarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu çerçevede, farklı meslek grupları arasında vergi algılarının toplumsal ve mesleki dinamikler doğrultusunda farklılaşması (Gençel, 2015), kamu politikalarının etkinliği ve adaletine yönelik önemli akademik bulgular sağlamaktadır. Metaforlar aracılığıyla yapılan bu analiz, vergiye yönelik algıların sadece ekonomik bir olgu olarak değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel bir bağlam içerisinde nasıl anlamlandırıldığını ortaya koymaktadır. Araştırmanın sonuçları, vergi politikalarının yeniden tasarlanmasında ve bu politikaların toplumun farklı kesimlerinde daha kapsayıcı ve adil bir şekilde uygulanmasında rehberlik edebilir. Ayrıca, bireylerin mesleki ve sosyo-ekonomik bağlamlarının vergi algıları üzerindeki etkisinin incelenmesi, kamu kurumları ve karar alıcılar için yeni stratejik yaklaşımlar geliştirilmesine olanak tanıyabilir. Çalışma, 2022-2024 yılları arasında çevrimiçi anket yöntemiyle toplanan verilere dayanılmaktadır. Katılımcılar, Türkiye'nin farklı bölgelerinden ve meslek gruplarından seçilmiştir. Katılımcılardan vergiyi tanımlayan metaforlar üretmeleri ve bu metaforların ardındaki düşüncelerini açıklamaları istenmiştir. Veriler, fenomenoloji yöntemi ile analiz edilerek bireylerin vergiyi algılama biçimlerine ilişkin derinlemesine bir anlayış geliştirilmiştir. İçerik analizi yöntemiyle elde edilen veriler, tematik kodlama yoluyla incelenmiş ve ana temalar ile kategoriler oluşturulmuştur. Bu araştırma, çevrimiçi anket yöntemi ile toplanan verilere dayalı olması nedeniyle, internet erişimi olmayan bireylerin görüşlerini kapsamamaktadır. Ayrıca, örneklem grubu yalnızca Türkiye ile sınırlı olduğu için elde edilen bulguların farklı ülkelerde genellenebilirliği kısıtlıdır. Bununla birlikte, bu sınırlılıklar, daha geniş kapsamlı ve farklı bağlamlarda yapılacak araştırmalar için önemli bir temel oluşturmaktadır. Çalışma, farklı meslek gruplarının vergiye dair algılarındaki farklılıklar tespit edilerek, vergilendirme sisteminin adalet ve etkinliğini artırmaya yönelik politika önerileri sunulması amaçlanmaktadır.

2. Literatür

Vergi ahlakı, bireylerin vergi ödeme davranışlarını etkileyen en önemli unsurlardan biri olarak gerek teorik gerekse ampirik çalışmalarda geniş bir şekilde ele alınmıştır. Bu kapsamda, literatürde vergi ahlakını etkileyen faktörler genel olarak 3 temel kategoride ele alınmıştır. Bunlar, formal kurumlar (hükümet politikaları, yasal düzenlemeler ve kamu kurumlarının işleyişi), informal kurumlar (kültürel değerler, toplumsal normlar ve topluluk aidiyeti) ve sosyo-demografik faktörler (cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi ve ekonomik durum) olmak üzere üç temel başlık altında sınıflandırılmıştır (Horodnic, 2018, ss. 872-876). Formal kurumlar, hükümetlerin resmi politikaları, yasal düzenlemeleri ve kamu kurumlarının işleyiş mekanizmalarını içermektedir. Katılım ve hesap verebilirlik, siyasi istikrar, şiddetin yokluğu, hükümet etkinliği, düzenleyici kalite, hukukun üstünlüğü ve yolsuzluk kontrolü gibi kurumsal faktörlerin vergi ahlakı üzerinde önemli bir etkisi olduğu gözlemlenmektedir (Frey & Torgler, 2007, s. 156). Devlete güven ve politik katılım gibi sosyo-politik etkenler vergi ahlakıyla istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler göstermektedir (Çevik, 2012, s. 284). Şeffaf ve hesap verebilir bir kamu yönetimi, bireylerin vergi ödemelerini toplumsal bir yükümlülük olarak görmelerini teşvik etmektedir. Kamu otoritelerine duyulan güvenin, bireylerin vergi ahlakı üzerinde belirleyici bir rol oynadığı literatürde vurgulanmaktadır (Andriani, 2015; Alasfour vd., 2016; Sipos, 2015, s. 19). Yolsuzluk algısının yüksek olduğu toplumlarda, bireylerin kamu kurumlarına olan güveni azaldığından, vergi ahlakı da olumsuz etkilenmektedir (Williams & Martinez, 2014). Sosyal güven ve normların etkisini ele alan Kanagaretnam ve arkadaşları (2018), toplumdaki yüksek güven düzeylerinin düşük vergi kaçakçılığı ile ilişkili olduğunu ve bu etkinin güçlü yasal kurumlarla desteklendiğinde daha da güçlendiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, toplumsal sözleşmeyi güçlendiren ve yatay güveni teşvik eden politikaların önemi büyüktür (Kirchgässner, 2010; Molero & Pujol, 2012; Murphy, 2005). Feld ve Frey (2007, s. 115), vatandaşlar ile devlet arasında yalnızca mali bir alışverişi değil, aynı zamanda taraflar arasında sadakat ve bağlılık ilişkisini de içeren bir "psikolojik vergi sözleşmesi"nin geliştiğini; bu bağlamda vergi ahlakının, (1) ödenen vergilere karşılık kamu hizmeti alma algısı (mali değişim), (2) bu değişimi mümkün kılan siyasi süreçlerin adil ve kapsayıcı olması ve (3) vergi idaresi ile mükellef arasındaki kişisel ilişki kalitesi gibi üç temel faktöre dayandığını ifade etmektedir. Ayrıca, kamu harcamalarının algılanan adaleti ve etkinliği de vergi ahlakını şekillendiren önemli faktörler arasında yer almaktadır (Alasfour vd., 2016; Frey & Torgler, 2007; Molero & Pujol, 2012). Hükümetin adil olduğu algısı vatandaşların vergiye yönelik olumlu tutumlarını güçlendirmektedir (Çevik, 2016). Diğer yandan, caydırıcı önlemlerin vergi ahlakı üzerindeki etkisi literatürde tartışmalı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı araştırmalar, yüksek algılanan ceza riskinin vergi ahlakını artırabileceğini öne sürerken (Torgler & Werner, 2005; Torgler vd., 2007a), diğer çalışmalar bu önlemlerin etkisinin sınırlı olduğunu veya hiçbir etkisinin olmadığını belirtmektedir (Torgler, 2003a, 2010). Bununla birlikte, hükümetlerin sadece yaptırımlara odaklanmak yerine, vatandaşlarla daha güçlü bir güven bağı kurmaya yönelik politika araçları geliştirmesi gerektiği literatürde kabul gören önemli bir kurumsal tutum olarak öne çıkmaktadır. Luttmer ve Singhal (2014), vergi ahlakını artırmada *kültürel yaklaşımların* yasal düzenlemelerden daha etkili olduğunu belirtmektedir (Luttmer & Singhal, 2014, s. 165).

İnformal kurumlar, bireylerin toplumsal bağlarını, kültürel normlarını ve değerlerini ifade etmektedir. Kültürel değerler, bireylerin vergi ödeme davranışlarını şekillendiren güçlü birer etken olarak öne çıkmaktadır (Frey & Torgler, 2007; Fonseca-Corona, 2023, ss. 4-10). Özellikle, topluluk aidiyeti ve bireylerin içinde buldukları gruplara duydukları bağlılık, sosyal normlara uyum sağlamalarını ve vergi ahlakını benimsemelerini kolaylaştırmaktadır (Trüdinger & Hildebrandt, 2013). Doerrenberg ve Peichl (2018), vergi uyumunu yalnızca denetim ve cezalarla değil, aynı zamanda vergi gelirlerinin kamu hizmetlerine dönüştüğüne dair bireylerin sahip olduğu güçlü inançlarla şekillenen bir olgu olarak ele almaktadır. Thornton ve arkadaşları (2019), vergi katkılarının toplumsal faydalarını anlayan bireylerin, vergi ödeme konusunda daha fazla haz duyduklarını ve bu katkıları sürdürülebilir şekilde devam ettirmeye daha istekli olduklarını ortaya koymuşlardır. Diğer yandan vergi kaçakçılığına yönelik sosyal

damgalama, bireylerin sosyal normlara uygun davranış sergileme motivasyonlarını artırarak vergi uyumunu teşvik edebilmektedir (Dell'Anno, 2009). Kayaoğlu ve Williams (2020), Türkiye'de 2.528 kişi üzerinde gerçekleştirdikleri kamuoyu anketine dayanarak yaptıkları ekonometrik analizde, vergi ahlakı yaklaşımına ilişkin çok boyutlu bir değerlendirme sunmaktadır. Çalışmada, yüksek vergi ahlakı düzeyinin; hükümete duyulan güven (normatif boyut), ulusa aidiyet hissi (kültürel-bilişsel boyut), cezalandırma riskinin ve şiddetinin algılanması (düzenleyici-enstrümantal boyut) ve kişisel ekonomik zorluk beklentisinin düşüklüğü (ekonomik boyut) ile anlamlı şekilde pozitif ilişki gösterdiği belirlenmiştir (Kayaoğlu & Williams, 2020, s. 101).

Kültürel faktörlerin vergi gelirleri üzerindeki etkisi, özellikle post materyalizm (örneğin, çevrenin korunması, bireysel özgürlükler, sosyal eşitlik, kültürel faaliyetlere değer verme gibi) değerlerin doğrudan vergi gelirlerini artırdığına dair bulgularla desteklenmektedir (Ianc & Baudassé, 2021, s. 480). Torgler'in (2003-2006) çalışmaları, vergi ahlakı üzerinde dindarlık, sosyal normlar, hükümete güven ve demokratik tutum gibi faktörlerin etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmalar, farklı kıtalar ve kültürel bağlamlarda vergi uyumunu incelemiş ve kültürel farklılıkların vergi ahlakını şekillendirdiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, Torgler (2004a, 2004b) kültürel normların ve hukuki sistemlere güvenin vergi ahlakı üzerindeki etkilerini incelemiş ve Asya ülkelerinde OECD ülkelerine kıyasla daha yüksek vergi ahlakı tespit etmiştir. Torgler (2005) ise yolsuzluk, dürüstlük ve demokratik değerlere olan güvenin vergi ahlakı üzerindeki olumlu etkilerini vurgulamıştır. Torgler ve Schneider (2007) kültürel ve bölgesel farklılıkların vergi ahlakını önemli ölçüde şekillendirdiğini göstermiştir. Ayrıca kültürün en önemli belirleyicilerinden biri olan dindarlığın, bireylerin yasa ve devlete bağlılıklarını güçlendirerek vergi kaçakçılığını azaltabileceği birçok çalışmada ortaya konmuştur (Nurunnabi, 2018, s. 390; Sutrisno & Dularif, 2020, s. 16; Torgler, 2006; Torgler & Murphy, 2004; Mohdali vd., 2014, ss. 499-500).

Sosyo-demografik faktörler ise bireylerin cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi ve ekonomik durum gibi özelliklerini kapsamaktadır. Literatürde, kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek vergi ahlakına sahip olduğu çeşitli çalışmalarda vurgulanmıştır (Alm & Torgler, 2004; Chan vd., 2018). Bunun yanı sıra, yaşlı bireylerin, toplumsal sorumluluk bilincinin artışıyla birlikte genç bireylere oranla daha yüksek vergi ahlakı sergiledikleri ifade edilmektedir (Bilgin & Kaynar, 2014). Eğitim düzeyi yükseldikçe, bireylerin vergiyi bir toplumsal yükümlülük olarak görme eğiliminin arttığı gözlemlenmiştir (Rodriguez-Justicia & Theilen, 2018). Ekonomik durum ise bireylerin vergi ahlakını şekillendiren bir diğer önemli faktör olup, ekonomik refah düzeyinin yüksek olması, bireylerin devlete olan bağlılığını ve vergi ödeme motivasyonlarını güçlendirmektedir (Williams & Martinez, 2014). Türkiye'de vergi uyumu konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında; vergi ahlakı düzeyinin yüksek olmasına rağmen, kayıt dışı ekonominin %30'un üzerinde olduğu ve gönüllü vergi uyumunun sınırlı kaldığı belirtilmektedir (Hızarcı Beşer & Yiğit Çetin, 2023, s. 12). Sezgin ve arkadaşları (2011), Türkiye ve Kırgızistan'daki öğrencilerin vergi ahlakı tutumlarını karşılaştırmış ve Türk öğrencilerin vergi kaçakçılığına daha fazla karşı olduğunu tespit etmiştir. Uğur ve Günay (2022) ise Türkiye'de milli gurur ve demokratik yönetime duyulan güvenin vergi ahlakını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Vergi bilgisi, vergi ahlakı ve vergi yaptırımlarının vergi uyum niyetini olumlu yönde etkileyebilmektedir (Güngör Göksu & İzgi Şahpaz, 2015; Fitria, vd., 2024). Bu bağlamda eğitim ve vergi bilinci arasındaki ilişkiye dair yapılan araştırmalar, maliye, ekonomi ve muhasebe derslerinin öğrencilerin bilinç düzeylerini artırdığını göstermektedir (Yanık & Doğan, 2023). Türkiye ve İspanya'da yapılan bir çalışma, üniversitelerde verilen vergi eğitiminin vergi ahlakını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur (Güngör Göksu & İzgi Şahpaz, 2015). Demir ve Akyol (2024) tarafından yürütülen çalışmada, katılımcıların vergiyi bir vatandaşlık görevi olarak gördüğü, ancak ödedikleri vergiler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı belirlenmiştir. Vergi uyumunun artırılması için sosyo-ekonomik faktörlerin, mükellef haklarının ve vergi sistemiyle ilgili tutumların dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir (Yelman & İnal, 2024, s. 56). Bilgin ve Kaynar (2014) ise sosyal sermaye değişkenlerinin vergi ahlakı üzerinde belirleyici olduğunu, ancak eğitim düzeyinin doğrudan etkili olmadığını ortaya koymuştur. İşsizliğin Türkiye'de vergi ahlakını olumsuz

etkileyen en önemli değişken olduğu, ancak AB ülkelerinde istihdam durumunun daha belirleyici bir faktör olduğu saptanmıştır (Bilgin & Kaynar, 2014, s. 113). Ağcakaya ve Yıldırım (2020) tarafından yapılan anket çalışmasında ise katılımcıların %76'sının vergi yükünü ağır veya çok ağır olarak değerlendirdiği tespit edilmiştir. Gelir vergisi en fazla hissedilen vergi türü olurken, bakmakla yükümlü olunan aile bireylerinin varlığı vergi yükü algısını artırmaktadır (Ağcakaya & Yıldırım, 2020, s. 94). Vergi ahlakının uluslararası düzeyde karşılaştırmalı analizi, farklı vergi kültürleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymaktadır. Ayas ve Saruç (2015) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye ve İtalya'nın vergi ahlakı skorlarının birbirine yakın olduğu belirlenmiştir. Her iki ülkede de kamu kaynaklarının israf edilmesi ve algılanan subjektif vergi yükünün vergi ahlakını en çok etkileyen faktörler olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, Türkiye'de erkeklerin vergi ahlakı kadınlardan daha yüksek çıkarken, İtalya'da kadınların vergi ahlakı erkeklerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her iki ülkede de yaş ilerledikçe vergi kaçırma eğiliminin arttığı ve vergi ahlakının düştüğü gözlemlenmiştir (Ayas & Saruç, 2015, s. 185).

Vergi psikolojisi literatüründe metaforik analizler, bireylerin vergiye yönelik algılarını derinlemesine anlamada giderek daha yaygın şekilde başvurulan nitel yöntemlerden biri hâline gelmiştir. Türkiye bağlamında 2015–2024 yılları arasında yürütülen üç temel çalışma, farklı sosyo-demografik grupların vergiye dair zihinsel temsillerini metaforlar yoluyla nasıl ifade ettiklerini ortaya koymaktadır. Gencil (2015) tarafından yürütülen ilk kapsamlı çalışmada yetişkin bireylerden oluşan geniş bir örneklem (n=593) üzerinden vergiye yönelik metaforik algılar incelenmiştir. Katılımcıların %63,6'sı olumlu metaforlar üretmiş; en sık karşılaşılan ifadeler "ağaç" (f=23), "su" (f=22) ve "nefes" (f=12) olmuştur. En çok metaforun üretildiği kategori "vergi ülke için gelişmeyi sağlayan güçtür" iken, bunu "vergi hizmet olarak geri döner" ve "vergiden kaçmak mümkün değildir" kategorileri izlemiştir. Koç ve Bağdat (2022) tarafından yürütülen çalışmada ise yükseköğretim öğrencileriyle (n=128) gerçekleştirilen nitel analizler sonucunda, vergiye ilişkin algıların daha karmaşık bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir. Koç ve Bağdat (2022) tarafından yapılan araştırmada ise, en sık karşılaşılan metaforlar "su" (f=7), "hayat" (f=5) ve "nefes" (f=5) olmuştur. Aynı zamanda "borç" (f=4), "haraç" (f=4) ve "geri dönüşüm" (f=4) gibi nötr/olumsuz metaforlar da gözlemlenmiştir. Tematik analizde ise en fazla metafor üretilen kategoriler ise devletin sunduğu mal ve hizmetlerin karşılığı olarak vergiler (14 metafor), devletin yaşam kaynağı olarak vergiler (9 metafor) yer almaktadır. Güzel ve Çalış (2024) tarafından yapılan çalışmada ise, katılımcılar en fazla karşılaşılan "ölüm" (f=11), "su" (f=9) ve "tüy yolma" (f=5) metaforları üretmiştir. Tematik analizde, en çok temsil edilen kategori "yaşamsal değerler" (f=27) ve "hizmet bakımından vergi" olmuştur. Mevcut literatür, vergi ahlakı ve uyumunu ağırlıklı olarak formal ve informal kurumlar ile sosyo-demografik değişkenler çerçevesinde ele almaktadır. Ancak, mesleki aidiyetin bireylerin vergiye ilişkin algı ve tutumlarını nasıl şekillendirdiğine dair ampirik çalışmalar sınırlıdır. Vergi, bazı kesimler tarafından "kamusal yükümlülük" veya "mali vatandaşlık" perspektifinde içselleştirilirken, bazı gruplar için "zorunlu maliyet" veya "gelirden zorunlu kesinti" olarak algılanabilmektedir. Bu çalışma, özellikle kaynakta kesinti yöntemiyle vergilendirilen doktor, polis ve akademisyen gibi meslek gruplarının vergi ahlakı ve uyum davranışlarını analiz ederek literatüre özgün bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışma, mesleki aidiyetin "vergi uyumu" üzerindeki etkisini analiz ederek, farklı meslek gruplarının vergi söylemlerinin nasıl şekillendiğini ve ayrıştığını metaforlar aracılığı ile ortaya koyacaktır.

3. Yöntem

3.1. Araştırma Modeli

Fenomenoloji, bireylerin yaşantılarından hareketle olguların öznel deneyimler çerçevesinde nasıl anlamlandırıldığını analiz eden bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem, özellikle farkında olunan ancak derinlemesine bilgi sahibi olunmayan olguların kavramsallaştırılmasına odaklanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 69; Kocabıyık, 2015, s. 56). Fenomenolojik yaklaşım, bireylerin deneyimlerine dayalı

olarak ortaya çıkan ortak anlamları keşfetmeye olanak tanımakta ve bu anlamların bireysel algılar çerçevesinde nasıl şekillendiğini incelemektedir (Koç & Bağdat, 2022, s. 509). Jasper'ın (1994'ten aktaran Kocabıyık, 2015, s. 55) belirttiği üzere, fenomenoloji, bireylerin deneyimlerini merkeze alarak bir olgunun derinlemesine anlaşılmasını sağlamaktadır. Türk Dil Kurumu (TDK, 2025) metaforu "mecaz" olarak tanımlamakta ve mecazi ise, (i) "Bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz" ve (ii) "Bir kelimeyi veya kavramı kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek şekilde kullanma" olarak açıklamaktadır. Oxford Learner's Dictionary (2025) metaforu, "İki farklı olgunun aynı özellikleri taşıdığı fikrini pekiştirmek ve açıklamayı güçlendirmek amacıyla, bir kavramı normal kullanımının dışında ele almak" şeklinde tanımlamaktadır. Bu bağlamda, metaforlar bireylerin zihinsel süreçlerini yansıtan ve bilişsel anlamlandırma mekanizmalarını ortaya koyan önemli kavramsal araçlardır. Metaforlar, genellikle bir X olgusunun Y olgusuna benzetilmesi yoluyla yapılandırılmakta ve bu süreç, bireyin algıladığı gerçekliği nasıl yorumladığına dair önemli ipuçları sunmaktadır (Saban, 2008, s. 424). Son otuz yılda çağdaş metafor teorisi'nin gelişimiyle birlikte metafor kullanımı, disiplinler arası araştırmalarda yaygın bir analiz yöntemi olarak kabul edilmiştir (Alpaslan, 2007). Metaforik yapıların analizi üç temel unsurdan oluşmaktadır: (i) Metaforun konusu, (ii) Metaforun kaynağı ve (iii) Kaynaktan konuya atfedilen özellikler (Forceville, 2002; Saban, 2004, s. 2). Bu unsurlar, bireylerin metaforlar yoluyla oluşturdukları anlam dünyasını çözümlene açısından önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır.

3.2. Çalışma grubu/evren ve örneklem

Bu araştırmanın genel evrenini, Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan ve çeşitli meslek gruplarında faaliyet gösteren bireyler oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında, katılımcıların vergi kavramına ilişkin algılarını ve metaforik ifadelerini incelemek amacıyla 2022-2024 yılları arasında çevrimiçi anket yöntemiyle veri toplanmıştır. Araştırma sürecinde, gönüllülük esasına dayalı olarak yaklaşık 2000 katılımcıya ulaşılmış, ancak geçerli veri ayıklama süreci sonucunda 1251 katılımcının yanıtları analiz edilmeye uygun bulunmuştur. Çalışma, bireylerin vergi algısını ve bu konudaki metaforik yaklaşımlarını derinlemesine incelemeyi amaçladığından, örneklem büyüklüğünden ziyade sağlanan verilerin niteliksel anlamda derinliği ve tutarlılığı önem arz etmektedir (Akturan & Esen, 2008). Bu bağlamda, araştırmada basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kategori yapılandırma süreci, araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla alan uzmanı bir akademisyenin rehberliğinde yürütülmüş ve yazarlar arasında bağımsız kodlama ile yapılandırılmış bir analiz süreci uygulanmıştır. Araştırma, bireylerin vergi algısını kavramsal düzeyde analiz etmeyi amaçlayan bir olgubilim (fenomenoloji) deseninde tasarlanmıştır. Bu doğrultuda, vergiye ilişkin metaforik ifadelerin çeşitliliği, bireylerin farklı sosyo-ekonomik ve mesleki deneyimlerinden kaynaklanan algısal farklılıklarını ortaya koymaktadır.

3.3. Araştırma soruları

Bu çalışma, farklı mesleki gruplara mensup bireylerin vergi olgusuna ilişkin algılarını metaforik ifadeler aracılığıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Metaforlar, bireylerin soyut kavramları zihinsel olarak nasıl yapılandırdığını ve anlamlandırdığını ortaya koyan güçlü bir bilişsel araç niteliğindedir. Vergi gibi teknik, soyut ve normatif yönü güçlü bir kamu maliyesi kavramının bireysel zihinlerde nasıl temsil edildiğini ortaya koymak, kamu maliyesi politikalarının sosyo-psikolojik temellerine ilişkin önemli göstergeler sunmaktadır. Çalışma kapsamında, bireylerin "vergi" kavramına ilişkin zihinsel temsilleri; mesleki kimlik, sosyo-demografik özellikler (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, meslek) ve normatif tutumlar (vergi ahlakı, gönüllü vergi uyumu, vergi adaleti algısı) bağlamında analiz edilmektedir. Bu bağlamda temel araştırma soruları, bireylerin "vergi" kavramını hangi metaforlar yoluyla tanımladıkları, bu metaforların hangi tematik kategorilere ayrıldığı ve bu metaforik ifadelerin sosyo-demografik ve mesleki değişkenlerle nasıl ilişkili olduğu üzerine odaklanmaktadır. Ayrıca, metaforların vergi ahlakı, gönüllü uyum davranışı ve vergi adaleti algısı üzerindeki yönlendirici ve belirleyici etkisi de çalışmanın

önemli araştırma eksenlerinden birini oluşturmaktadır. Bu kapsamda "Farklı meslek gruplarına mensup bireylerin vergi olgusuna ilişkin metaforik algıları, sosyo-demografik özellikler ve mesleki faktörler bağlamında nasıl bir tematik yapı sergilemekte ve bu metaforik temsiller vergi ahlakı, gönüllü uyum davranışı ile vergi adaleti algılarıyla nasıl ilişkilendirilebilmektedir?"

3.3.1. Alt araştırma soruları

- *Bireyler vergi kavramını hangi metaforik ifadelerle tanımlamakta ve bu metaforlar hangi tematik kategoriler altında sınıflandırılabilir?*
- *Vergiye ilişkin metaforik temsiller meslek gruplarına (öğretmenler, sağlık çalışanları, mühendisler, işletmeciler, akademisyenler, doktorlar ve polisler vb.) göre nasıl farklılaşmaktadır?*

3.4. Veri toplama araçları ve süreci

Bu çalışmada, bireylerin vergi kavramına ilişkin algılarını ve kavramsal temsillerini incelemek amacıyla nitel veri toplama yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış form tekniği kullanılmıştır. Katılımcılara meslek, cinsiyet, eğitim durumu ve yaş gibi demografik bilgilerini belirtmeleri ve "Vergi gibidir/benzer; Çünkü" ifadesini tamamlamaları istenmiş; bu şekilde vergiye yönelik metaforik algılarını ifade etmeleri beklenmiştir (Gencel, 2015, s. 67). Veriler, 2022-2024 yılları arasında Google Anket üzerinden çevrimiçi olarak toplanmış; katılımcılara sosyal medya, e-posta ve telefon aracılığıyla ulaşılmıştır. Farklı meslek gruplarından gönüllü bireylerden oluşan örneklem grubunun oluşturduğu metaforlar, içerik analizi öncesi ön değerlendirmeye tabi tutulmuş, benzer ifadeler gruplanarak kategorilere ayrılmış ve uzman görüşleriyle sınıflandırmanın güvenilirliği sağlanmıştır. Analiz sürecinde metaforların frekans ve yüzde dağılımları hesaplanmış, meslek gruplarına göre vergi algısındaki farklılıklar ortaya konulmuştur.

3.5. Geçerlilik ve güvenilirlik

Lincoln ve Guba'ya (1985) göre nitel çalışmalarda iç geçerlilik yerine inandırıcılık (credibility), dış geçerlilik yerine aktarılabilirlik (transferability) kavramları kullanılmalıdır. Bu çalışmada inandırıcılık, nitel araştırma uzmanı bir akademisyenin veri toplama, analiz ve sonuçları eleştirel olarak incelemesi ve geri bildirimler doğrultusunda düzeltmeler yapılmasıyla sağlanmıştır. Aktarılabilirlik için ise amaçlı örnekleme ve ayrıntılı betimleme yöntemleri benimsenmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 281). Nitel çalışmalarda güvenilirlik, nicel çalışmalardan farklı olarak uzlaşma temelinde değerlendirilir. Nitel çalışmalarda güvenilirlik, nicel çalışmalardan farklı olarak uzlaşma temeline dayanmaktadır. Bu kapsamda, araştırmacı ve maliye alanında uzman bir akademisyen tarafından bağımsız kodlamalar yapılmıştır. Kodlama sonuçlarının tutarlılığını değerlendirmek için Miles ve Huberman'ın (2009) güvenilirlik formülü ($\text{Güvenilirlik} = \frac{\text{Görüş birliği}}{(\text{Görüş birliği} + \text{Görüş ayrılığı})}$) uygulanmış ve toplam 1.251 metaforun değerlendirilmesi sonucunda %97,2 oranında bir güvenilirlik değeri elde edilmiştir. Bu oran, kodlama sürecinin yüksek düzeyde güvenilirlik taşıdığını göstermektedir. Bu sonuç, kodlama sürecinin yüksek düzeyde güvenilirlik taşıdığını göstermektedir. Çalışmada ayrıca katılımcıların meslekleri, benzer nitelikler taşıyan ve ortak mesleki çerçeveye sahip gruplar altında sınıflandırılmıştır. Matematik, İngilizce, Fen Bilimleri gibi alanlarda görev yapanlar "Öğretmen"; akademik unvana sahip bireyler (Profesör, Doçent, Dr. Öğretim Üyesi, Öğretim Görevlisi, Araştırma Görevlisi) "Akademisyen"; mühendislik alanında çalışanlar (İnşaat, Makine, Elektrik-Elektronik Mühendisliği vb.) "Mühendis"; askerî rütbelilere sahip olanlar (Astsubay, Subay vb.) ise "Askerî Personel" başlıkları altında birleştirilmiştir.

3.6. Araştırma etiği

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Alanında Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 19/1 karar sayılı ve 10/03/2022 tarihli "Farklı Meslek Gruplarının Vergi Algılarına Yönelik Metaforlar" başlıklı çalışma, Etik Kurul'unun 10/03/2022 tarihli ve 19 no'lu toplantısında ele

alınmış, 09/03/2022 tarihli ve 41854 sayılı dilekçe ile ekleri kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Kurul tarafından gerçekleştirilen detaylı inceleme ve müzakereler sonucunda, söz konusu çalışmanın etik ilkelere uygun olduğu yönünde oy birliğiyle karar verilmiştir.

3.7. Veri analizi ve kodlama süreci

Katılımcı söylemleri kodlanırken vergilendirme ilkeleri temel alınarak bağlamsal ilişkiler kurulmuş ve bu doğrultuda 12 alt tema geliştirilmiştir. Katılımcıların tüm ifadeleri Google Formlar aracılığıyla toplanarak Excel dosyasına aktarılmış ve satır bazında manuel olarak kodlanmıştır. Veriler, vergilendirme ilkeleri çerçevesinde oluşturulan alt temalar (kodlar) ve üst temalar (Olumlu/Olumsuz) biçiminde sınıflandırılmıştır. Kodlama süreci, bağımsız bir maliye alanı uzmanı akademisyenle karşılaştırmalı olarak yürütülmüş ve yüksek düzeyde bir güvenilirlik oranı elde edilmiştir. İçerik analizi süreci tamamen manuel olarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, çalışmada elde edilen temalara ilişkin grafik hazırlanırken ChatGPT-4.0 Plus desteğinden yararlanılmış ve grafik bu şekilde oluşturulmuştur.

Aynı metafor kelimeleri farklı temalar altında yer alabilmektedir. Bu durum, farklı katılımcı ifadelerinin içerdiği bağlam ve anlam örüntülerinin çözümlenmesiyle belirlenmiştir. Örneğin “ağaç” metaforu 19 ifadede “kamu hizmetlerinin karşılığı” temasında, 2 ifadede ise “devletin varoluşu ve devamlılığı” temasında kodlanmıştır. Katılımcı cümlelerinde kamu hizmetleri teması, ağacın sulandıkça meyve vermesi gibi karşılıklılık ve geri dönüş ilişkisiyle ifade edilmiştir. Buna karşılık devletin varoluşu teması, ağacın büyümesi ve gelişmesi üzerinden devletin sürekliliğine yapılan vurgu ile öne çıkmıştır. Kodlama sürecinde her ifade, bağlam içindeki anlam örüntüsü ve vurguladığı ilişki temel alınarak yalnızca en güçlü temaya atanmış, böylece kavramsal netlik ve analitik tutarlılık sağlanmaya çalışılmıştır.

4. Araştırmanın Bulguları

4.1. Demografik bulgular

Bu bölümde, araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcıların demografik özellikleri ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır. Çevrimiçi anket yöntemiyle Türkiye'nin farklı illerinden toplanan veriler; meslek grubu, yaş aralığı, cinsiyet, eğitim düzeyi ve gelir durumu değişkenlerini kapsamaktadır. Katılımcıların demografik dağılımının, vergiye ilişkin olumlu ve olumsuz metafor üretme eğilimleriyle kurduğu ilişkiler de analiz edilerek, elde edilen bulgular tartışılmaktadır.

Çalışmanın kapsayıcılığını ve temsiliyet gücünü artırmak amacıyla, Türkiye geneline ulaşılmaya özen gösterilmiştir. Çalışmada geçerli ve analizde kullanılan örneklem 1251 kişiden oluşmuş ve toplam 66 ilden veri alınmıştır. En yüksek katılım İstanbul (367), Sakarya (234) ve Kocaeli (108) illerindedir. İlk 20 il içinde ayrıca Ankara (84), Bursa (73), Zonguldak (38), İzmir (31), Düzce (23), Ardahan (20), Ordu (16), Afyonkarahisar (15), Antalya (13), Mersin (12), Konya (11), Çanakkale (10), Bilecik (10), Amasya (9), Erzurum (8), Tekirdağ (8) ve Van (8) yer almaktadır. Kalan 132 katılımcı ise Türkiye'nin diğer 46 ilinden çalışmaya katılmıştır.

Aşağıda tablo 1 incelendiğinde katılımcıların eğitim düzeyi, cinsiyet ve yaş grubu bağlamında katılım sayıları ve olumlu/olumsuz metafor kullanım oranları ayrıntılı biçimde sunulmaktadır. Eğitim düzeyi ilkokuldan doktora doğru sıralandığında toplam katılımcı sayıları ve olumlu metafor oranları şu şekildedir: ilkokul (n=24, %70,83), ortaokul (n=38, %73,68), lise (n=159, %62,89), lisans (n=838, %68,38), yüksek lisans (n=130, %60,00) ve doktora (n=61, %68,85). Temel eğitim kademelerinde (ilkokul, ortaokul, lise) olumlu metafor oranları genel olarak %60'ın üzerinde dalgalı biçimde yüksek seyrederken, yükseköğretim kademelerinde (lisans, yüksek lisans, doktora) benzer şekilde %60-69 aralığında kalmakta ve belirgin bir artış veya azalış eğilimi göstermemektedir.

Tablo 1*Eğitim Düzeyi, Cinsiyet, Metafor Türü ve Yaş Grubu Dağılımı (N=1251)*

Eğitim	Cinsiyet	Olumlu n (%)	Olumsuz n (%)	22-30 n (%)	30-38 n (%)	38-45 n (%)	45+ n (%)
İlkokul	Erkek	9 (%0,72)	4 (%0,32)	1 (%0,08)	-	4 (%0,32)	8 (%0,64)
	Kadın	8 (%0,64)	3 (%0,24)	2 (%0,16)	-	3 (%0,24)	6 (%0,48)
Ortaokul	Erkek	20 (%1,60)	7 (%0,56)	2 (%0,16)	2 (%0,16)	4 (%0,32)	19 (%1,52)
	Kadın	8 (%0,64)	3 (%0,24)	1 (%0,08)	4 (%0,32)	1 (%0,08)	5 (%0,40)
Lise	Erkek	58 (%4,64)	37 (%2,96)	33 (%2,64)	7 (%0,56)	12 (%0,96)	16 (%1,28)
	Kadın	42 (%3,36)	22 (%1,76)	28 (%2,24)	4 (%0,32)	6 (%0,48)	8 (%0,64)
Ön Lisans	Erkek	1 (%0,08)	0 (%0,00)	-	1 (%0,08)	-	-
Lisans	Erkek	254 (%20,30)	99 (%7,91)	120 (%9,59)	71 (%5,67)	33 (%2,64)	29 (%2,32)
	Kadın	319 (%25,50)	166 (%13,27)	191 (%15,27)	72 (%5,75)	28 (%2,24)	24 (%1,92)
Yüksek Lisans	Erkek	43 (%3,44)	28 (%2,24)	12 (%0,96)	14 (%1,12)	10 (%0,80)	9 (%0,72)
	Kadın	35 (%2,80)	24 (%1,92)	12 (%0,96)	9 (%0,72)	5 (%0,40)	8 (%0,64)
Doktora	Erkek	28 (%2,24)	15 (%1,20)	2 (%0,16)	10 (%0,80)	9 (%0,72)	22 (%1,76)
	Kadın	14 (%1,12)	4 (%0,32)	3 (%0,24)	6 (%0,48)	2 (%0,16)	7 (%0,56)
Toplam	-	839 (%67,04)	412 (%32,96)	408 (%32,60)	200 (%16,00)	157 (%12,54)	486 (%38,85)

Tablo 1 incelendiğinde, toplam 1251 katılımcı arasında 603 erkek katılımcının %68,49'unun (n=413) ve 648 kadın katılımcının %65,74'ünün (n=426) vergiyi olumlu metaforlarla ifade ettiği görülmektedir. Yaş grubu analizinde ise 22-30 yaş grubunda 408 katılımcının %67,65'i (n=276), 30-38 yaş grubunda 200 katılımcının %66,50'si (n=133), 38-45 yaş grubunda 157 katılımcının %64,33'ü (n=101) ve 45 yaş ve üzeri grupta 486 katılımcının %67,70'i (n=329) olumlu metafor kullanmıştır. Bu dağılım, yaş grupları arasında belirgin bir artış veya azalış eğilimi olmadığını ve olumlu/olumsuz metafor kullanımının yaşa göre genel olarak dengeli seyrettiğini göstermektedir.

Genel olarak bu bulgular, olumlu metafor kullanımının tüm eğitim düzeyi, cinsiyet ve yaş grubu kategorilerinde %60'ın üzerinde ve benzer düzeylerde seyrettiğini, ancak küçük ölçekli farklılıklar ve hafif değişimler gösterdiğini ortaya koymaktadır.

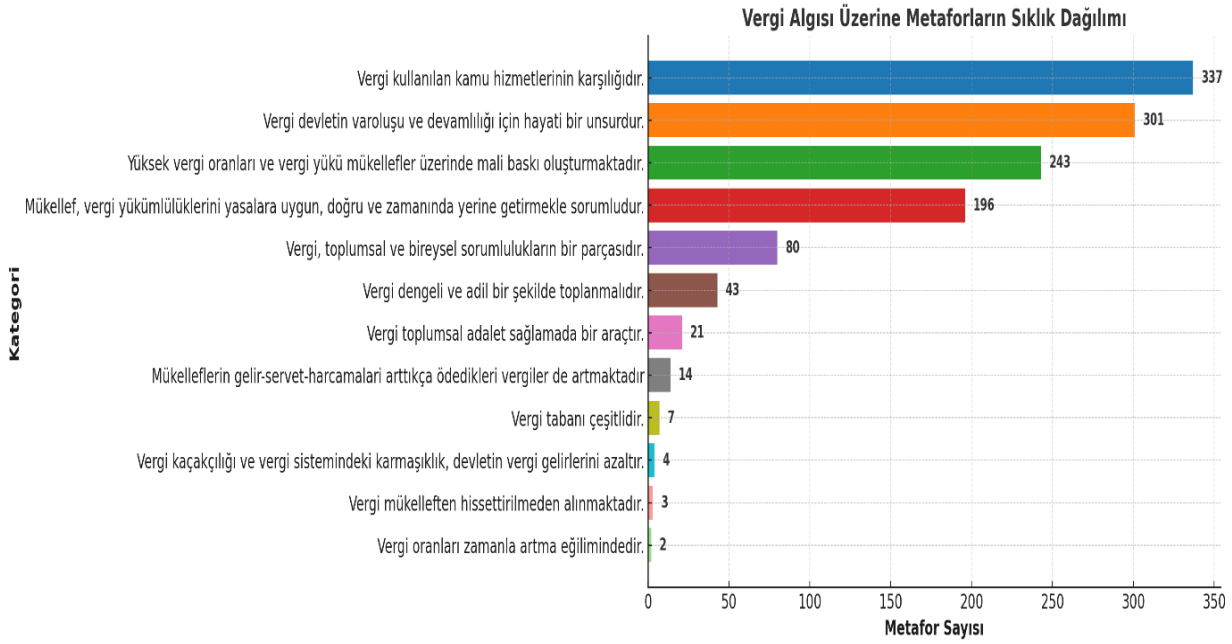
4.2. Vergi metaforlarının kategorik ve sıklık dağılımları

Araştırmada elde edilen nitel veriler, sistematik ve tematik bir çerçevede sunulmuştur. Katılımcıların ifadelerinden elde edilen toplanan toplam 1251 metafor, içerik analizi yaklaşımıyla 12 ana tema altında sınıflandırılmış ve metaforların bağlamsal-anlamsal özellikleri doğrultusunda kategorik ilişkileri

ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bulgular, farklı meslek gruplarının vergi algılarını nasıl ifade ettiklerini ortaya koymaktadır.

Şekil 1

Vergi Temalarının Sıklık Grafiği

Not: Kategoriler araştırma bulgularından elde edilmiştir.

Şekil 1'de yer alan vergi temaları ve frekansları, bireylerin vergiye ilişkin algılarını çeşitli boyutlarda yansıtmaktadır. Katılımcıların %26,9'u (337) vergiyi kamu hizmetlerinin finansmanı olarak değerlendirmektedir. Katılımcıların %24,1'i (301) vergiyi, devletin varlığı ve sürdürülebilirliği açısından hayati bir unsur olarak görmektedir. Yüksek vergi oranlarının mali baskı oluşturduğunu belirten katılımcı oranı %19,4'tür (243). Bu durum, vergi yükü algısının vergi uyumu üzerindeki etkisine işaret etmektedir. Katılımcıların %6,4'ü (80) vergiyi bireysel ve toplumsal sorumluluğun bir parçası olarak değerlendirmiştir. Bu bulgu, vergi bilinci ve vatandaşlık görevi kavramıyla ilişkilidir. Verginin adil ve dengeli bir şekilde toplanması gerektiğini savunan katılımcı oranı %3,4'tür (43). Bu görüş, vergi adaleti ilkesine duyulan hassasiyeti yansıtmaktadır.

Toplumsal adaletin sağlanmasında verginin bir araç olduğunu ifade edenlerin oranı ise %1,7'dir (21). Bu yaklaşım, yeniden dağıtım işlevine dikkat çekmektedir. Vergi tabanının çeşitliliğine vurgu yapan katılımcıların oranı %0,6'dır (7). Vergi kaçakçılığı ve sistemdeki karmaşıklık dile getirenlerin oranı %0,3 (4) olup, bu durum kayıt dışı ekonomi ile mücadelede reform ihtiyacını göstermektedir. Dolaylı vergilerin mükellef tarafından hissedilmeden alındığını belirten katılımcı oranı %0,2'dir (3). Aynı oranda (%0,2; 2 kişi), vergi oranlarının zamanla artma eğiliminde olduğunu ifade etmiştir.

Yukarıda Şekil 1'de sunulan sıklık analizine dayalı olarak, aşağıda her bir tema ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu kapsamda, Tablo 5'te yer alan 'Vergi kullanılan kamu hizmetlerinin karşılığıdır' teması çerçevesinde, 337 katılımcı tarafından toplam 155 farklı metafor üretilmiştir. Bu temaya yönelik katkılar, çalışmada elde edilen 1.251 metaforun yaklaşık %26,9'unu oluşturmaktadır.

Tablo 2*Vergi Kullanılan Kamu Hizmetlerinin Karşılığıdır*

Tema	Metafor	Örnek Metinler
Vergi kullanılan kamu hizmetlerinin karşılığıdır.	ağaç (19), yatırım (17), borç (14), bumerang (10), aidat (6), çiçek (6), kumbara (6), su (6), geri dönüşüm (5), kira (5), haraç (4), hizmet (4), tohum (4), baraj (3), bedel ödemek (3), karşılık (3), maaş (3), sigorta (3), vatandaşlık görevi (3), alışveriş (3), ödev (2), gübre (2), hayat sigortası (2), inek (2), köprü (2), meyve (2), nakit para (2), nehir (2), ödenek (2), takas (2), banka (2), ihtiyaç (2), toprak (2), ücret (2), yardım (2), zekât (3), apartman aidatı (2), koyun kırpmak (2) altın yatırımı (1), altın (1), alınan borç (1), baba (1), çocuk (1), fidan (1), yağmur (1), ağaç sulamak (1), ağaç yetiştirmek (1), akarsu (1), anahtar (1), anne (1), annen baban yaşlandığından onlara bakmak (1), apartman (1), araba (1), aracın tekeri (1), (devamı ekteki listededir).	<p><i>"Vergi bir fidana benzer çünkü bize meyve olarak geri döner."</i></p> <p><i>"Vergi tohum gibidir. Çünkü ektiğimiz tohumu daha sonradan toplarız aynıısı vergi için de geçerlidir."</i></p> <p><i>"Vergi, bir mutfak malzemesi gibi, toplumun ihtiyaç duyduğu hizmetleri pişirmek için gerekli bir bileşendir."</i></p>

Tablo 2’te orta yaş grupları (%19, %15) ve 55 yaş üstü katılımcılar ise daha az temsil edilmiştir. Lisans mezunları (%62,3) en büyük grubu oluşturmaktadır. Bu sonuç, eğitimin vergi algısı üzerindeki etkisinin önemli olduğunu düşündürmektedir. Yüksek lisans ve doktora mezunlarının toplam oranı ise %13,6 olup, akademik düzeydeki bireylerin vergiyi algılamalarında daha güçlü ve yapılandırılmış düşüncelere sahip olabileceğini işaret etmektedir. Öğretmenler (%25) açık ara en yüksek temsil edilen meslek grubudur. Öğretmenlerin ardından mühendisler (%9) ve esnaflar (%4,7) gelmektedir. Meslek çeşitliliği, vergi algısının ekonomik ve sosyal farklılıklarla nasıl şekillendiğini anlamaya olanak tanımaktadır. İstanbul (%28) ve Sakarya (%17) en çok temsil edilen illerdir. Bu iki şehirden gelen katılımcıların yüksek oranları, bu bölgelerdeki ekonomik ve sosyal farklılıkların vergi algısını nasıl etkilediği üzerinde çalışılabileceğini göstermektedir.

Katılımcılar tarafından üretilen metaforlar, bireylerin vergi algılarını ekonomik, toplumsal ve bireysel sorumluluk bağlamında değerlendirdiğini göstermektedir. Sıklık analizine göre, en fazla kullanılan metaforlar arasında "ağaç" (19 kez), "yatırım" (17 kez), "borç" (14 kez), "bumerang" (10 kez), "aidat" (6 kez), "çiçek" (6 kez), "kumbara" (6 kez) ve "su" (6 kez) yer almaktadır. Bu metaforlar, verginin bir yandan geleceğe yönelik bir yatırım ya da toplumsal fayda sağlama aracı olarak görüldüğünü, diğer yandan bireylerin ekonomik katkılarına dayalı bir sorumluluk olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Ekonomik değer ve karşılıklılık vurgusu yapan "alınan borç", "altın yatırımı", "cüzdan", "ödenek" ve "yatırım aracı" gibi metaforlar, verginin kamu hizmetleriyle dengeli bir iş birliği çerçevesinde değerlendirildiğini ve bireyler için geleceğe yönelik bir yatırım algısı yarattığını yansıtmaktadır. Bu ifadeler, verginin yalnızca bir mali yükümlülük değil, aynı zamanda toplumsal faydanın sürdürülebilirliğini destekleyen bir unsur olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Kamu hizmetlerinin sürekliliğine dikkat çeken "devletin yakıtı", "hizmet bedeli" ve "sosyal sözleşme" gibi metaforlar ise, verginin devletin işleyişindeki merkezi rolüne vurgu yapmaktadır. Katılımcılar, vergiyi bir vatandaşlık görevi olarak değerlendirirken aynı zamanda vergi ile sağlanan kamu hizmetlerini, toplumsal refahın devamlılığı açısından temel bir yapı taşı olarak görmektedir. Doğa temalı metaforların kullanımı da dikkat çekicidir. "Ağaç sulamak", "fidan" ve "meyve veren ağaç" gibi ifadeler, verginin uzun vadede topluma fayda sağlayan bir kaynak olarak algılandığını göstermektedir. Bu metaforlar, verginin toplumsal refahın büyümesi ve gelişmesi için önemli bir katkı sağladığına yönelik algıyı yansıtmaktadır. Genel olarak, metaforların çeşitliliği ve sıklığı, vergi algısının bireylerin ekonomik, sosyal ve toplumsal değerleriyle şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların büyük bir kısmı vergiyi toplumsal sorumluluk çerçevesinde olumlu bir olgu olarak değerlendirmiş olsa da, bazı metaforlar verginin bireysel maliyetler bağlamında bir yükümlülük olarak algılandığını da göstermektedir. Bu bulgular, vergi algısının hem bireysel hem de toplumsal düzeyde çok boyutlu olduğunu ve bireylerin vergi ile devlet hizmetleri arasındaki ilişkiyi karşılıklı fayda ve toplumsal sorumluluk çerçevesinde anlamlandırıldığını göstermektedir.

Bu temada, katılımcıların vergi kavramına ilişkin geliştirdiği 144 farklı metafor tematik olarak analiz edilmiş ve vergi algısının çok boyutlu yapısı ortaya konmuştur. Metaforların frekans dağılımı, bireylerin vergiyi büyük ölçüde “devletin varlığı ve toplumsal süreklilik için zorunlu bir unsur” olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Su (27), nefes (12), oksijen (7), kan (2) ve can suyu (1) gibi metaforlar vergiyi yaşamsal bir ihtiyaç olarak tanımlarken; temel taşı (4), iskelet (2), binanın temeli (1) ve kolon (3) gibi benzetmeler ise vergiyi devletin ayakta durmasını sağlayan yapısal bir unsur olarak betimlemektedir. Sadaka (3), zekât (2), vatandaşlık borcu (1) ve görev (1) gibi metaforlar da vergiyi toplumsal dayanışma ve sorumluluk aracı olarak konumlandırmaktadır. Katılımcıların vergi olgusuna ilişkin zihinsel temsilleri, bu metaforlar aracılığıyla yapılandırılmakta ve vergiyi büyük ölçüde devletin varoluşu ile kurumsal devamlılığı açısından hayati bir unsur olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 3

Vergi, Devletin Varoluşu ve Devamlılığı İçin Hayati Bir Unsurdur

Tema	Metafor	Örnek Metinler
Vergi, devletin varoluşu ve devamlılığı için hayati bir unsurdur.	su (27), nefes (12), ihtiyaç (7), oksijen (7), yemek (7), anne (6), kalp (5), ekmek (4), ilaç (4), benzin (3), ev (3), hayat (3), kolon (3), sadaka (3), sevgi (3), yağmur (3), yakıt (3), ağaç (2), akarsu (2), aşk (2), baba (2), borç (2), can (2), geri dönüşüm (2), güneş (2), hava (2), iskelet (2), kan (2), nehir (2), tohum (2), uçlu kalem (2), zekât (2), zekât/sadaka (1), açlık çekmek (1), adım (1), adrenalın (1), ağacın kökleri (1), ahlak (1), aidat (1), altın hesabı (1), anıt (1), ayak (1), aydınlık gelecek (1), aynasız yatak odası (1), bahar yağmuru (1), bal (1), baston (1), başak (1), bel kemiği (1), beslenme ihtiyacı (1), beyin (1), bilgisayar kodu (1), binanın temeli (1), bir evin eksiklerini gidermek, (devamı ekteki listededir).	"Vergi su gibidir; çünkü hayatın devamlılığı için gereklidir." "Vergi nefes gibidir çünkü almazsan olmaz, vermez isen olmaz."

Tablo 3'te elde edilen bulgular, verginin bireyler nezdinde yalnızca bir mali yükümlülük değil, aynı zamanda kamusal yaşamın sürdürülebilirliği için vazgeçilmez bir kaynak olarak algılandığını göstermektedir. Vergiye ilişkin metaforlar, su, nefes, oksijen, yemek, kalp, ilaç ve yakıt gibi fizyolojik ve yaşamsal gerekliliklerle özdeşleştirilen bir bilişsel çerçeve içerisinde şekillenmektedir. Bu çerçeve, vergilendirmenin yalnızca teknik bir mali enstrüman değil; aynı zamanda devletin işleyişini mümkün kılan ve toplumsal düzenin sürdürülebilirliğini sağlayan yapısal bir unsur olarak konumlandığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, “devletin şekeri”, “devletin maaşı”, “temel ihtiyaç” ve “yatırım” gibi metaforlar, bireylerin vergiyi kalkınmaya katkı sağlayan, pozitif etkileri yüksek bir araç olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca, “zekât”, “sadaka”, “vatandaşlık görevi” ve “vatan borcu” gibi normatif içerikli metaforlar, vergiye ilişkin ahlaki ve etik temellendirmelerin bireylerce güçlü biçimde içselleştirildiğine işaret etmektedir. “Kolon”, “taşıyıcı yapı”, “binanın temeli” ve “çark sistemi” gibi metaforlar ise verginin devletin mali mimarisi içinde kurumsal ve sistemik bir gereklilik olarak konumlandığını göstermektedir. Sonuç olarak, katılımcıların geliştirdiği metaforik betimlemeler, vergiyi yalnızca bir finansman aracı olarak değil, aynı zamanda devlet-toplum ilişkilerinde kamusal varlığın sürekliliğini sağlayan bütünleyici bir unsur olarak algıladıklarını göstermektedir. Bu metaforik algılar, vergiye yönelik gönüllü uyumu ve vergi bilincini güçlendirmeye yönelik iletişim stratejilerinde etkili biçimde değerlendirilebilecek güçlü bir kavramsal zemin sunmaktadır.

Tablo 4

Mükellef, Vergi Yükümlülüklerini Yasalara Uygun, Doğru ve Zamanında Yerine Getirmekle Sorumludur

Tema	Metafor	Örnek Metinler
Mükellef, vergi yükümlülüklerini yasalara uygun, doğru ve zamanında yerine getirmekle sorumludur.	haraç (25), borç (12), su (8), sorumluluk (6), gölge (5), zorunluluk (5), ödev (4), yük (4), aşk (2), ceza (2), dipsiz kuyu (2), sivilce (2), zorunlu bağış (2), akraba (3), çocuk (3), deli dumrul (3), maaş (3), zekat (3), hayat (3), bağlılık yemini (1), balık (1), anne baba olmak (1), bitmeyen sınav (1), boğazımızdaki gıcık (1), boynumuzun borcu (1), ceza (2), çamur (1), çek (1), devletin eli (1), devamlı müşteri (1), din (1), doğru yolu seçmek (1), döviz kuru (1), ebeveyn (1), <i>(devamı ekteki listededir)</i>	" <i>Vergi dipsiz kuyu gibidir çünkü öde öde bitmez.</i> " " <i>Vergi devletin gücüdür. Çünkü devlet hizmetlerini topladığı vergi ölçüsünde gerçekleştirir.</i> "

Tablo 4'te yer alan veriler, katılımcıların çoğunluğu (%53, 53 kişi) 22-30 yaş grubunda, %71'i (71 kişi) lisans mezunu ve %36'sı (36 kişi) İstanbul'da yaşamaktadır. Genç, eğitilmiş ve büyük şehirlerde yaşayan bireylerin ağırlıkta olması, vergi algılarının sosyal ve ekonomik olarak aktif gruplarda yoğunlaştığını göstermektedir. Vergi sistemine ilişkin metafor analizinde dört temel algıdan bahsetmek mümkündür. İlk olarak, "borç," "dipsiz çukur," "haraç," ve "şiddet" gibi metaforlar, verginin bireylerde stres, adaletsizlik ve ekonomik baskı yarattığını göstermektedir. Bu ifadeler, verginin duygusal ve ekonomik anlamda bir yük olarak algılandığını ortaya koymaktadır. İkinci olarak, "hesap makinesi," "kara delik," ve "kum saati" gibi metaforlar, vergi sisteminin şeffaflık eksikliği ve karmaşıklığına vurgu yapmaktadır. Bu metaforlar, bireylerin sistemi anlamakta güçlük çektiğini ve belirsizlik algısının kaygı yarattığını ifade etmektedir. Üçüncü olarak, "zorunluluk," "zorla alınan hak," ve "zorla yaptırılan bağış" gibi ifadeler, verginin bir yükümlülük ve kontrol mekanizması olarak algılandığını göstermektedir. Bu durum, bireylerde özgürlük hissinin zedelendiği bir deneyimi yansıtmaktadır. Son olarak, "toplum baskısı," "deli dumrul," ve "evin yaramaz çocuğu" gibi metaforlar, verginin sosyal adaletsizlik unsuru olarak eleştirildiğini ortaya koymaktadır. Bu ifadeler, verginin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal boyutlarına yönelik eleştirileri de içermektedir.

Tablo 5

Vergi Toplumsal Adalet Sağlamada Bir Araçtır ve Bireysel Sorumlulukların Bir Parçasıdır

Tema	Metafor	Örnek Metinler
Vergi toplumsal adalet sağlamada bir araçtır.	adalet (1), adalet anlayışı (1), adalet terazisi (1), adil paylaşım (1), akraba (1), bölünmüş pasta (1), denge (1), ekolojik denge (1), ışık (1), ilaç (1), kalp (1), kan almak (1), kanun (1), <i>devamı ekteki listededir</i>	" <i>Vergi koyun kırmak gibidir. Koyun kırpıldıkça yeni yün vermeye devam edecektir. Fakat koyunun derisini sadece bir kez yüzebilirsiniz.</i> "
Vergi, toplumsal ve bireysel sorumlulukların bir parçasıdır.	sorumluluk (9), zekat (5), borç (4), namus (2), oy vermek (2), ödev (2), vatan borcu (2), ahlaki değerlerden biri (1). <i>devamı ekteki listededir</i>	" <i>Vergi borca benzer; çünkü her vatandaş mükelleftir.</i> "

Tablo 5'te yer alan veriler, vergiye dair algıları üç temel tema altında incelemiştir: "Vergi toplumsal adalet sağlamada bir araçtır.", "Vergi, toplumsal ve bireysel sorumlulukların bir parçasıdır" ve "Vergi dengeli ve adil bir şekilde toplanmalıdır". Bu temalar, katılımcıların vergiye yönelik algılarını demografik dağılımlarıyla birlikte detaylı bir şekilde yansıtmaktadır. İlk tema olan "Vergi toplumsal adalet sağlamada bir araçtır." kapsamında toplam 21 metafor üretilmiş ve öne çıkan metaforlar arasında "adalet", "denge", "ekolojik denge" ve "paylaşmak" yer almıştır. Bu tema, erkek katılımcıların (%57) kadınlardan (%43) daha fazla temsil edildiğini ve en yüksek payın 22-30 yaş grubunda (%43) olduğunu

göstermektedir. Eğitim durumu açısından ise lisans mezunları (%67) baskın durumda olup, doktora mezunları sadece %14 oranında yer almıştır. Bu tema, özellikle yüksek eğitim seviyesine sahip bireylerin, verginin toplumsal eşitlik ve adalet ilkesine hizmet ettiği görüşünü vurguladığını göstermektedir. "Vergi, toplumsal ve bireysel sorumlulukların bir parçasıdır." teması altında toplamda 80 metafor üretilmiştir. Bu temada "sorumluluk", "zekat", "ibadet" ve "vatan borcu" öne çıkan metaforlar arasında yer almıştır. Katılımcıların %52'si kadın, %48'i erkektir. Bu tema, verginin bireysel ve toplumsal sorumluluk bağlamında algılanmasını yansıtmaktadır. Katılımcılar arasında, verginin vatandaşlık görevi ve toplumsal dayanışma aracı olarak değerlendirilmesi dikkat çekmiştir. Katılımcıların büyük bir kısmı 22-30 yaş grubundadır (%40), eğitim düzeyinde ise lisans mezunları (%65) ile en geniş grup oluşturulmuştur.

Tablo 6

Vergi Dengeli ve Adil Bir Şekilde Toplanmalıdır

Tema	Metafor	Örnek Metinler
Vergi dengeli ve adil bir şekilde toplanmalıdır.	adalet (2), zekat (2), ilaç (2), örümcek ağı (2), adalet anlayışının ekonomideki yansıması (1), adaletsiz bir terazi (1), adaletsiz terazi (1), adil yaşam için ödenen diyet (1), arafta kalmak (1), ayna (1), bal (1), biber (1), bir ülkenin yakıtı (1), (devamı ekteki listededir.)	"Vergi su gibidir çünkü fazlası boğar." "Vergi güneşe benzer hem gerekli hem de fazlası zarar."

Tablo 6'de "Vergi dengeli ve adil bir şekilde toplanmalıdır" teması kapsamında 43 metafor üretilmiş ve öne çıkan metaforlar arasında "adalet", "adil yaşam" ve "eski usul terazi" bulunmaktadır. Bu tema, kadın (%51) ve erkek (%49) katılımcılar arasında dengeli bir cinsiyet dağılımı göstermektedir. Yaş dağılımında ise 22-30 yaş grubu (%40) ve 30-38 yaş grubu (%35) öne çıkmaktadır. Eğitim durumunda lisans mezunları (%60) baskın olurken, verginin adalet ve şeffaflık ilkelerine dayalı olarak toplanmasının önemi vurgulanmaktadır. Aşağıda yer alan Tablo 10, "Yüksek vergi oranları ve vergi yükü mükellefler üzerinde mali baskı oluşturmaktadır." teması kapsamında katılımcılar tarafından üretilen toplam 171 metaforun demografik ve kavramsal dağılımını ortaya koymaktadır. Bu tema, Toplam 171 metafor üzerinden yapılan analiz, bireylerin vergi politikalarına yönelik eleştirilerinin genellikle iktisadilik ve adalet ilkelerinden sapma algısına dayandığını göstermektedir.

Tablo 7

Yüksek Vergi Oranları ve Vergi Yükü Mükellefler Üzerinde Mali Baskı Oluşturmaktadır

Tema	Metafor	Örnek Metinler
Yüksek vergi oranları ve vergi yükü mükellefler üzerinde mali baskı oluşturmaktadır.	haraç (14), yük (11), ceza (5), hırsızlık (4), kambur (4), kumar (4), kira (3), su (3), dert (3), cips paketi (2), fare (2), hayalet (2), kadın (2), kamçı (2), kara delik (2), kredi kartı (2), külfet (2), pranga (2), sömürge (2), tefeci (2), toz (2), yol (2), borç (2), ağır yük (1), adalet (1), adaletsizlik (1), Afrikalı olmak (1), ağacın dalları (1), akraba (1), akrabalık ilişkisi (1), altı delik kova (1), araba (1), aşırı sulama (1),	"Vergi kambur gibidir çünkü sırtınızda hep bir yük olarak kalır ve asla kurtulamazsınız."

Tablo 7'deki tema tablosunda yer alan metaforlar, yüksek vergi oranlarının bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini hem somut hem de soyut ifadelerle açıklamaktadır. En Sık Tekrar Eden Metaforlara bakıldığında katılımcılar "Haraç" (%8), "Yük" (%6,4), "Ceza" (%2,9), "Hırsızlık" (%2,3) ve "Kambur" (%2,3) yer almaktadır. Bu ifadeler, yüksek vergi yükünün bireyler üzerinde oluşturduğu olumsuz algıyı açıkça ortaya koymaktadır. Katılımcıların %58'i 22-30 yaş grubunda yer alırken, 38-45 yaş grubu %28,

45-55 yaş grubu %10 oranında temsil edilmiştir. Bu durum, genç yaş gruplarının yüksek vergi oranlarına karşı daha duyarlı olduğunu göstermektedir. Katılımcıların %62'si lisans mezunu, %20'si yüksek lisans mezunu, %10'u ise lise mezunudur. *Eğitim seviyesi arttıkça vergi sistemine yönelik eleştirel bakışın daha da yoğunlaştığı gözlemlenmiştir.*

Tablo 8

Diğer Kategoride Yer Alan Tema ve Metaforlar

Tema	Metafor	Örnek Metin
Mükelleflerin gelir-servet-harcamaları arttıkça ödedikleri vergiler de artmaktadır	altın (1), başı ve sonu olmayan sosyal bir olaya (1), çözülen ip (1) harcama (1), ip (1), kadın (1), öğütme makinesi (1), pamuk şekeri (1), sakal (1), sevgi (1), sinek (1), sönük balon (1), su (1), zaman (1)	<i>"Vergiyi zamana benzetirdim çünkü zaman geçtikçe her şey değişiyor ve artış gösteriyor"</i>
Vergi kaçakçılığı ve vergi sistemindeki karmaşıklık, devletin vergi gelirlerini azaltır.	borudan akan su (1), motor (1), dolmuş (1), labirent (1),	<i>"Vergi dolmuş gibidir çünkü kaçırılanlar daima çok olur."</i>
Vergi mükelleften hissettirilmeden alınmaktadır.	cepteki gizli el (1), hava (1) rüzgârın fısıltısı (1)	<i>"Vergi hava gibidir çünkü nasıl alıp verdiğimizizi anlamıyoruz."</i>
Vergi oranları zamanla artma eğilimindedir.	çikolata (1), mısır(1)	<i>"Çikolata gibidir yedikçe zamlanır."</i>
Vergi tabanı çeşitlidir.	aşure (1), çorba (1), ilmek (1), kültür (1), başak (1), puzzle (1), yemek tarifi (1)	<i>"Vergi aşureye benzer. Çünkü içinde her çeşit yiyecek var"</i>

Tablo 8'da *"Mükelleflerin gelir-servet-harcamaları arttıkça ödedikleri vergiler de artmaktadır"* teması altında 14 metafor ile en fazla katkı sağlayan alan olmuştur. Katılımcıların çoğunluğu 22-30 yaş (%46), lisans mezunu (%62) ve genellikle İstanbul (%38) merkezlidir. Olumlu metaforlar genellikle öğretmenler ve muhasebe uzmanları tarafından üretilirken, olumsuz metaforlar daha çok akademik personel ve itfaiyecilerden gelmiştir. Metaforlar arasında "Altın", "Su" ve "Pamuk Şekeri" gibi somut ve soyut kavramlar dikkat çekmektedir. "Vergi tabanı çeşitlidir" teması altında toplamda 7 metafor bulunmaktadır. Bu tema, bireylerin vergi tabanının genişliği ve çeşitliğinin farkında olduğunu göstermektedir. Katılımcıların çoğunluğu kadın (%71), 22-30 yaş (%43) ve lisans mezunudur (%71). "Aşure" ve "Puzzle" gibi metaforlar, çeşitlilik ve kapsayıcılığı temsil etmektedir. *"Vergi kaçakçılığı ve vergi sistemindeki karmaşıklık, devletin vergi gelirlerini azaltır"* teması altında üretilen 4 metafor, olumsuz metaforların (%75) vergi sistemindeki karmaşıklığın altını çizdiğini göstermektedir. "Labirent" ve "Borudan akan su" gibi metaforlar, sistemin şeffaflıktan uzak olduğu algısını yansıtmaktadır. Katılımcılar arasında mali müşavirler ve öğretmenler öne çıkmaktadır. *"Vergi mükelleften hissettirilmeden alınmaktadır"* teması, 3 metafor ile katılımcıların vergilerin fark edilmeden alınması üzerine düşüncelerini ifade ettiği bir alan olmuştur. Harcama vergilerinin anestezi özelliğine vurgu yapılan bu kategoride, olumlu metaforlar (%67) daha çok orta yaşlı bankacılar ve emekliler tarafından üretilmiştir. "Cepteki gizli el" ve "Rüzgârın fısıltısı" gibi metaforlarla bu grup temsil edilmektedir. *"Vergi oranları zamanla artma eğilimindedir"* teması, toplamda 2 metaforla sınırlı kalmış ve bu tema en az katkı sağlayan alan olmuştur. Bu sonuçlar, vergi algılarının bireylerin deneyimlerine ve sosyal bağlarına göre farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

4.3. Meslek grubuna göre metafor dağılımları

Meslek grubuna göre metafor dağılımları, katılımcıların profesyonel kimliklerinin vergi kavramına yükledikleri anlamı ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bölümde, farklı meslek gruplarında öne çıkan metafor örüntüleri kısaca sunularak temalar arasındaki anlam çeşitliliği ve mesleki perspektiflerin etkileri incelenmektedir.

Tablo 9

Seçilmiş Meslek Grubuna Göre Metafor Dağılımı (%)

Meslek	Kişi sayısı	Katılım oranı	Olumlu metafor	Tema ilişkili Bulgular
Öğretmen	303	%24,22	%67,33	En yüksek katılım; vergiyi kamu hizmetleriyle ilişkilendirme eğilimi belirgindir.
Mühendis	127	%10,15	%63,78	Vergi adaleti ve devletin sürekliliği vurgusu öne çıkıyor.
Akademik Personel	70	%5,60	%65,71	Akademik personel, vergiyi kamu hizmetlerinin karşılığı ve toplumsal sorumluluk olarak görürken, yüksek vergi oranlarını mali baskı kaynağı olarak değerlendirmektedir.
İşçi	54	%4,32	%69,09	Vergi yükü şikâyetlerinin mevcut olduğu görülmektedir
Muhasebe Elemanı	39	%3,12	%66,67	"Vergi yükümlülüğü vatandaşlık görevidir" anlayışı hakimdir.
Bankacı	39	%3,12	%79,49	Vergiyi ekonomik istikrarın temeli olarak görme anlayışı hakimdir.
Polis	30	%2,40	%80,00	"Vergi güvenliği finanse eder" anlayışı hâkim denilebilir.
Esnaf	27	%2,24	%62,96	Yasalara uyum yüksek ancak vergi yükünden rahatsızlık belirgindir.
SMMM	26	%2,08	%80,77	Mesleki gereklilikler nedeniyle vergi meşruiyetine yüksek destek.
Avukat	21	%1,68	%52,38	Yüksek vergi oranlarını mali baskı kaynağı olarak değerlendirmektedir.
Eczacı	21	%1,68	%47,62	Yüksek vergi oranlarını mali baskı kaynağı olarak değerlendirmektedir.
Hemşire	20	%1,60	%55,00	Yüksek vergi oranları mali baskı kaynağı olarak değerlendirmektedir.
Askeri Personel	18	%1,44	%66,67	Vergi devletin devamlılığı ve hizmet karşılığı olarak görülüyor, ancak mali baskı vurgusu da dikkat çekiyor.

Tablo 9, araştırmaya katılan bireylerin meslek gruplarına göre dağılımlarını ve bu grupların vergiye yönelik metaforik temsillerini detaylı biçimde ortaya koymaktadır. En yüksek katılım öğretmenler, mühendisler ve akademik personelden oluşurken; işçiler, muhasebe elemanları, bankacılar ve diğer meslek grupları daha düşük oranlarda temsil edilmiştir. Tablo, mesleki aidiyetin vergiye ilişkin algılar üzerinde belirleyici bir etkisi olduğunu göstermekte; kamu çalışanları daha çok olumlu metaforlar üretirken, özel sektör ve serbest meslek mensuplarının vergiye yönelik eleştirel bir yaklaşım sergiledikleri gözlenmektedir. Bu durum, meslek gruplarının kamu hizmetlerinden faydalanma biçimleri ile vergi yükünü hissetme derecelerinin algılar üzerindeki rolünü ortaya koymaktadır.

- *Ücretli çalışanlar açısından vergilerin kaynağında kesilmesi (stopaj) uygulaması, vergi yükünün dolaylı biçimde algılanmasına neden olmakta; bu durum, vergiye ilişkin duyarlılığın görece düşük seyretmesine yol açmaktadır. Kamu sektörü çalışanları –özellikle öğretmenler ve memurlar– vergiyi kamu hizmetlerinin finansmanı açısından meşru ve gerekli bir araç olarak görme eğilimindedir. Buna karşılık, özel sektör çalışanları –özellikle bankacılar ve mühendisler– yüksek vergi oranlarının mali baskı yarattığını daha sık ifade ederek vergi yükünü doğrudan hissettiklerini ortaya koymaktadır.*
- *Serbest meslek erbapları açısından vergi yükü, artan oranlı gelir vergisi tarifesi ve bireysel beyan esasına dayalı ödeme sorumluluğu nedeniyle daha görünür ve doğrudan hissedilir niteliktedir. Özellikle yüksek gelir grubunda yer alan avukat, doktor ve benzeri serbest meslek mensupları, vergi oranlarının yarattığı mali baskıyı daha yoğun biçimde dile getirmektedir. Bu durum, serbest meslek sahiplerinin vergiye ilişkin algılarında “yük” temasının ön plana çıktığını ve gönüllü uyum davranışlarının ekonomik maliyet farkındalığı üzerinden şekillendiğini göstermektedir.*
- *Ticari kazanç elde eden mükellef gruplarının vergiye ilişkin algıları değerlendirildiğinde, çok katmanlı vergilendirme yapısının (gelir vergisi, kurumlar vergisi, KDV vb.) bu gruplar üzerinde belirgin bir mali baskı oluşturduğu görülmektedir. Bu durum, ticari kazanç üzerinden vergilendirilen mükelleflerin (örneğin, eczacılar, gayrimenkul danışmanları, restoran işletmecileri, ticaret şirketi sahipleri) vergi yükünü daha görünür ve doğrudan hissettiklerini, dolayısıyla vergi sistemine ilişkin adalet ve etkinlik sorgulamalarını daha yüksek sesle dile getirdiklerini göstermektedir.*

Katılımcıları sektörel düzeyde gruplayarak bulgular bağlamında bir yorum yapmak gerekirse, bireylerin yürütmüş oldukları faaliyetlerin devlet ve resmî işler ile olan ilişki düzeyleri vergiye yönelik tutumlarını etkileyebilmektedir. Eğitim ve öğretim faaliyetleri ile uğraşan öğretmen ve akademisyenler, savunma hizmetinde görev yapan polis ve asker gibi meslek grupları ya da sağlık sektörü içerisinde çalışan doktor, hemşire ve sağlık teknikerlerinin vergiyi destekleyen ve meşru gören söylemleri daha olumlu olabilmektedir. Diğer yandan, muhasebeci ve vergi meslek mensupları gibi vergiyi beyan etme ve denetim süreçlerinde aktif rol alan çalışanların da vergiye yönelik tutumlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Kamu hizmetleri ile daha yakından ilişki içinde olmanın, vergi tutumları üzerinde olumlu etkileri olabileceğini söylemek mümkündür. Özellikle toplumda vergi ahlakının gelişmesi bakımından öğretmen, akademisyen ve eğitimci rolü üstlenmiş bireylerin yüksek vergi bilinci ve olumlu vergi tutumlarının, dolaylı olarak hedef kitleleri olan çocuk ve gençlerde vergi bilinci ve ahlakının gelişimine de olumlu yansıtacağı söylenebilir.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, bireylerin vergi algılarını metaforik bir yaklaşımla inceleyerek, vergi kavramının toplumsal zihinsel temsillerine ilişkin önemli bulgular sunmaktadır. Araştırma verileri, katılımcıların ürettiği toplam 1.251 metaforun analizi sonucunda, vergi algısının %67,1 oranında olumlu, %32, oranında ise olumsuz çağrışımlar içerdiğini ortaya koymuştur. Frekans analizine göre en yaygın metafor "su" (f=45, %3,60) olarak belirlenmiş olup, bunu sırasıyla "haraç" (f=43, %3,44), "borç" (f=35, %2,80), "ağaç" (f=21, %1,68) ve "nefes" (f=14, %1,12) metaforları izlemiştir. Öne çıkan diğer metaforlar arasında "bumerang" (f=12, %0,96), "sorumluluk" ve "yük" (her biri f=17, %1,36), "zekat" (f=15, %1,20) gibi kavramlar yer almaktadır. Daha düşük frekanslı ancak anlamlı kategoriler oluşturan "kumbara" ve "geri dönüşüm" (her biri f=8, %0,64), "maaş", "kira", "ihtiyaç" ve "ilaç" (her biri f=9, %0,72) gibi metaforların yanı sıra, "adalet" (f=4, %0,32), "oksijen" (f=7, %0,56), "sevgi" (f=6, %0,48), "can" (f=1, %0,08) ve "vatan borcu" (f=5, %0,40) metaforları da dikkat çekici bulgular arasında yer almaktadır. Araştırma bulguları, katılımcıların vergi algılarının üç temel tematik kategoride yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Analizler sonucunda en yüksek frekans değerine sahip kategori "Vergi, kullanılan kamu hizmetlerinin karşılığıdır" (f=337, %26,9) şeklinde belirlenmiştir. Bunu "Vergi, devletin varoluşu ve devamlılığı için hayati bir

unsurdur" (f=301, %24,1) teması takip etmektedir. Üçüncü sırada ise "Vergi, toplumsal ve bireysel sorumlulukların bir parçasıdır" (f=80, %6,4) kategorisi yer almaktadır. Bu dağılım, katılımcıların vergi olgusunu öncelikle somut çıktılarla ilişkilendirdiğini, daha sonra devletin varlığını sürdürme işlevi bağlamında değerlendirdiğini göstermektedir. Bu araştırma, vergi psikolojisi literatüründeki metaforik analizlerle büyük ölçüde örtüşmektedir. Gencel (2015) ve Koç ve Bağdat (2022) çalışmalarında olduğu gibi, "su" ve "ağaç" metaforları öne çıkmakta, verginin toplumsal işlevi vurgulanmaktadır. Ayrıca, "kamu hizmetlerinin karşılığı" ve "devletin sürekliliği" temaları benzerlik taşıırken, "toplumsal sorumluluk" temasının düşük çıkması, vergi bilincinin kolektif boyutunun yeterince gelişmediğini düşündürmektedir.

Çalışmada %67,1 oranında olumlu metafor, verginin kamu hizmetleri ve devletin sürekliliği ile ilişkisini güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Eğitim seviyesi arttıkça vergi algısının olumlu bir şekilde değiştiği gözlemlenmiştir. Doktora düzeyindeki katılımcılar arasında olumlu metafor oranı %82,2 ile en yüksek seviyededir. Bu durum, eğitilmiş bireylerin verginin toplumsal faydalarını daha iyi kavrayabildiğini ve sistemin işleyişine dair daha olumlu bir tutum geliştirebildiğini göstermektedir. Ancak, yaş gruplarına göre yapılan analizde, yaş ilerledikçe olumsuz metafor oranlarının arttığı ve 45 yaş üzerindeki bireylerde bu oranın %40'ın üzerine çıktığı görülmektedir. Ayrıca, kadınların %65,7 olumlu metafor oranıyla erkeklere (%68,5) kıyasla daha eleştirel bir yaklaşım sergilediği anlaşılmaktadır. Bulgular, bireylerin vergiye ilişkin tutumlarının yalnızca ekonomik rasyonaliteyle değil; aynı zamanda kültürel değerler, sosyal normlar ve kamu kurumlarına duyulan güven gibi çok katmanlı faktörlerle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, çalışma bulguları literatürde geniş şekilde tartışılan vergi ahlakı yaklaşımlarıyla güçlü biçimde örtüşmektedir. Öncelikle, çalışmada elde edilen %67,1 oranındaki olumlu metafor kullanımı, bireylerin vergiyi yalnızca bir mali yük değil, kamu hizmetlerinin sürdürülebilirliği açısından zorunlu bir katkı olarak gördüğünü göstermektedir. Gencel (2015) çalışmasında, katılımcıların %63,6'sının vergiyi olumlu, %29,1'inin ise olumsuz algıladığını ve olumlu algıların vergiyi kalkınma aracı olarak tanımlarken, olumsuz algıların ise vergiyi yük veya sömürü olarak gördüğünü vurgulamıştır. Bu bulgular, çalışma sonuçları ile tutarlıdır. Ayrıca bu durum, Alm ve Torgler (2004), Feld ve Frey (2007) ile Frey ve Torgler (2007) gibi araştırmacıların öne sürdüğü biçimde, kamu hizmetlerinin etkinliği ve hükümete duyulan güvenin vergi ahlakı üzerindeki olumlu etkileriyle paraleldir. Eğitim seviyesi ile vergi algısı arasındaki pozitif ilişki ise Rodriguez-Justicia ve Theilen (2018) ile Bilgin ve Kaynar (2014) çalışmalarında vurgulanan, eğitimin vergi bilinci ve sorumluluk duygusu üzerindeki dönüştürücü etkisiyle örtüşmektedir. Ancak çalışmada yaş ilerledikçe olumsuz metafor kullanımının arttığı ve 45 yaş üstü bireylerde bu oranın %40'a ulaştığı bulgusu, uzun yıllar boyunca sistemle temas eden bireylerin vergi sistemine yönelik eleştirilerinin arttığını göstermektedir. Bu bulgu, yolsuzluk ve adaletsizlik algılarının vergi ahlakını zayıflattığını ortaya koyan Williams ve Martinez (2014) ile Çevik (2016) gibi çalışmalarla uyumludur. Ayrıca, kadınların erkeklere kıyasla daha düşük oranda olumlu metafor üretmiş olması, literatürde sıklıkla vurgulanan, kadınların daha yüksek vergi ahlakına sahip oldukları yönündeki (Alm ve Torgler, 2004; Chan vd., 2018) genel eğilimle çelişiyor gibi görünse de bu durumun kültürel bağlamda değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Kadınların toplumsal adalet ve şeffaflık beklentilerinin yüksek olması, sistemden memnuniyetsizliklerini daha açık biçimde ifade etmelerine neden olmuş olabilir. Ayrıca, Doerrenberg ve Peichl (2018) çalışmasında, vergi uyumunun yalnızca denetim ve cezalarla değil, vergi gelirlerinin kamu hizmetlerine dönüşümüne dair inançla şekillendiği belirtilmektedir. Çalışmada, vergi uyumu ile ilgili en yaygın metaforların "vergi, kamu hizmetlerinin karşılığıdır" (335) temalarında yoğunlaşması, bu bulguyu desteklemektedir.

Çalışmanın ana araştırma hedeflerine yönelik olarak elde edilen bulgulara bakıldığında, meslek grupları itibarıyla vergiye yönelik algıların heterojen olduğunu görülmektedir. Kamu sektörü çalışanları ve yüksek eğitim düzeyine sahip bireyler, vergiyi kamusal mal ve hizmetlerin finansmanı bağlamında değerlendirerek daha yüksek oranda olumlu metafor kullanma eğilimindedir. Buna karşın, özel sektör çalışanları ve serbest meslek mensuplarında vergi yüküne dair mali adalet ve yük dağılımı konularında

eleştirel bir tutum öne çıkmaktadır. Bu durum, vergiye gönüllü uyumu etkileyen faktörler arasında yer alan "vergisel bilinç" ve "kamu hizmetlerinden fayda algısı" gibi unsurların mesleki konum ve sosyoekonomik yapı ile doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular, literatürde yer alan Torgler (2007) ve Alm ve Torgler (2004) gibi çalışmalarda, eğitim düzeyi ve kamusal fayda algısının vergiye karşı tutumu şekillendirdiği yönündeki teorik yaklaşımlarla örtüşmektedir. Bu kapsamda, vergi politikalarının mesleki ve sektörel farklılıkları dikkate alan, mali adalet ilkesini pekiştirici ve vergi bilincini artırıcı şekilde kurgulanması önem arz etmektedir. Özellikle öğretmenler, akademik personel ve mühendisler gibi kamu sektörüne yakın meslek grupları, verginin kamusal fayda sağlama amacını vurgulayan olumlu metaforlar kullanırken, özel sektör çalışanları ve serbest meslek grupları, vergi yükünün adaletsizliğine dair eleştirilerde bulunarak daha olumsuz metaforlar tercih etmektedir. Mesleki prestij ve gelir elde etme mekanizmalarının etkisiyle, meslek gruplarının vergiye yönelik algıları farklılaşmakta, bu farklılıklar vergi uyumu ve vergi bilinci üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Bu bulgular, vergi politikalarının meslek gruplarına göre nasıl algılandığını ve vergi ahlakının nasıl şekillendiğini anlamaya yardımcı olmaktadır.

Farklı meslek sahibi bireyler tarafından vergi yükünün algılanışı, çalışan kesimlerin sektörlerine ve vergi ödeme şekillerine göre önemli farklılıklar göstermektedir. Ücretli çalışanlar, özellikle kamu sektöründekiler, vergiyi kamu hizmetlerinin finansmanı için gerekli bir araç olarak görmekte ve dolaylı olarak algıladıkları vergi yükü nedeniyle bu konuya karşı daha düşük bir duyarlılık sergilemektedir. Andriani (2015)'nin çalışmasında, kamu ruhunun vergi ahlakını artırdığı belirtilmektedir. Benzer şekilde, akademisyen, doktor, öğretmen ve polis gibi kamu personeli meslek gruplarının olumlu vergi metaforlarının yüksek olması, bu bulguları desteklemektedir. Öte yandan, özel sektör çalışanları, yüksek vergi oranlarının yarattığı mali baskıyı daha doğrudan hissettiklerinden, vergi yükünü daha belirgin bir şekilde algılamaktadır. Serbest meslek erbapları ise, artan oranlı gelir vergisi tarifesi ve bireysel beyan esasına dayalı ödeme sorumluluğu nedeniyle vergi yükünü daha doğrudan ve görünür bir şekilde hissetmektedir. Özellikle yüksek gelir grubundaki serbest meslek sahipleri, vergi oranlarının oluşturduğu mali baskıyı yoğun şekilde dile getirmekte ve vergiye ilişkin algılarında "yük" temasını ön plana çıkarmaktadır. Ticari kazanç elde eden mükellef grupları ise, çok katmanlı vergilendirme yapısının yarattığı mali baskıyı daha yoğun biçimde hissetmekte ve bu durum, vergi sistemine dair adalet ve etkinlik sorgulamalarını artırmaktadır.

Vergi politikalarının bireylerin yaşam deneyimlerine, kültürel değerlerine, kamu kurumlarına duydukları güvene ve sosyal adalet algılarına duyarlı hale getirilmesi hem vergi ahlakını güçlendirecek hem de daha sürdürülebilir ve adil bir kamu maliyesi yapısının inşa edilmesine katkı sağlayacaktır. Vergi politikalarının bireysel ve toplumsal dinamikleri dikkate alarak tasarlanması, vergi uyumunu artırarak daha etkin ve adil bir vergi sisteminin oluşturulmasına katkı sağlayabilecektir. Bu bağlamda, vergi bilincinin artırılması için temel eğitim kurumlarında vergi eğitiminin verilmesi, bireylerin verginin toplumsal faydaları hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlayacaktır. Kamu harcamalarının şeffaflığı artırılmalı ve vergi gelirlerinin hangi projelere tahsis edildiği dijital platformlar üzerinden halkla paylaşılmalıdır. Ayrıca, vergi mevzuatının sadeleştirilmesi ve dijital ödeme ve denetim sistemlerinin etkinleştirilmesi, vergi uyumunu teşvik etme noktasında önemli adımlar olacaktır. Bu önlemler, vergi sistemine olan güveni artıracak ve uyumu güçlendirecektir. Ayrıca vergi adaletini sağlamaya yönelik politikalar ve kamu hizmetlerinin görünürlüğünün artırılması, olumsuz vergi algısını azaltmaya katkı sağlayacaktır. Sonuç olarak, bu çalışma, vergiye ilişkin algıların yalnızca teknik bir ekonomik konu değil, aynı zamanda sosyo-psikolojik ve kültürel dinamiklerle şekillenen çok boyutlu bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Bireylerin meslekleri ve mesleki bağlamları, vergi uyumunu etkileyen önemli faktörlerden biridir.

Kaynakça

- Ağcakaya, S., & Yıldırım, Y. (2020). Vergi bilinci ve vergi uygulamaları karşısında mükelleflerin davranışları: İstanbul ili örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(7), 94–112.
- Aktan, C. C., & Karaş, E. (2025). Optimal vergileme teorisinin doğuşu, gelişimi ve geleceği: Literatüre eleştirel bir bakış. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 17(1), 1–31. <https://doi.org/10.55827/ebd.1588479>
- Aktan, C. C. (2017) İdeal vergi sistemi tasarımı ve optimal vergileme, İçinde: Aktan, C.C. *Kamusal Finansman: Vergileme*, Seçkin Yayınları.
- Akturan, U., & Esen, A. (2008). *Fenomenoloji*. Baş T. ve Akturan U. (Yay. Haz.), Nitel araştırma yöntemleri (ss. 83-98) içinde. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Alasfour, M., Samy, M., & Bampton, R. (2016). The determinants of tax morale in Jordan. *Journal of Money Laundering Control*, 19(3), 309–326.
- Alm, J., & Torgler, B. (2004). Estimating the determinants of tax morale. *Proceedings of the Annual Conference on Taxation and Minutes of the Annual Meeting of the National Tax Association*, 97, 269–274.
- Alpaslan, S. (2007). *Sanayi ve bilgi toplumu yönetim metaforlarının karşılaştırılması* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]
- Andriani, L. (2015). Tax morale and pro-social behaviour: Evidence from a Palestinian survey. *Cambridge Journal of Economics*, 40(3), 821-841 <https://doi.org/10.1093/cje/bev019>
- Ayas, İ., & Saruç, N. T. (2016). Vergi kültürü ve vergi ahlakı: İtalya–Türkiye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 179–188. <https://doi.org/10.5578/jeas.10734>
- Bilgin, C., & Kaynar, H. (2014). Türkiye ve Avrupa Birliği'nde vergi ahlakının belirleyicileri. *Sakarya Üniversitesi İktisat Dergisi*, 3(3), 113–144.
- Candan, N. (2007). İbni Haldun'un gözüyle kamu maliyesi yaklaşımı. *Yönetim ve Organizasyon*, 14(2), 235–245.
- Çevik, S. (2012). Mükellefin devlet ve toplumla etkileşimi, bireysel normlar ve vergi ahlakı. *Maliye Dergisi*, (163), 258–285.
- Chan, C. W., Troutman, C. S., & O'Bryan, D. (2018). An expanded model of taxpayer compliance: Empirical evidence from the United States and Hong Kong. *Journal of Business Ethics*, 147(4), 791–808.
- Çimen, G. (2021). *Türkiye'de optimal vergileme arayışı: Bir model ve uygulaması* [Yayımlanmamış doktora tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Dell'Anno, R. (2009). Tax evasion, tax morale and policy maker's effectiveness: A behavioral approach. *Journal of Socio-Economics*, 38(6), 988–997. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2009.06.005>
- Demir, S., & Akyol, S. (2024). Vergi algısı ve vergi bilinci üzerine ampirik bir araştırma: Akdeniz Üniversitesi örneği. *Maliye Çalışmaları Dergisi*, (72), 1–20. <https://doi.org/10.26650/mcd2024-1511609>
- Doerrenberg, P., & Peichl, A. (2018). *Tax morale and the role of social norms and reciprocity: Evidence from a randomized survey experiment* (IZA Discussion Paper No. 11714). IZA Institute of Labor Economics. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3237993>
- Feld, L. P., & Frey, B. S. (2002). Trust breeds trust: How taxpayers are treated. *Economics of Governance*, 3(2), 87–99. <https://doi.org/10.1007/s101010100032>

- Feld, L. P., & Frey, B. S. (2007). Tax compliance as the result of a psychological tax contract: The role of incentives and responsive regulation. *Law & Policy*, 29(1), 102–120. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9930.2007.00248.x>
- Fitria, G. N., Murwaningsari, E., & Mulyani, S. D. (2024). Does tax compliance intention mediate the determinants of tax compliance? Evidence from Indonesia. *GSA – Revista de Gestão Social e Ambiental*, 18(6), 1–15. <https://doi.org/10.24857/rgsa.v18n6-056>
- Fonseca-Corona, F. J. (2023). *Tax morale: A global scoping review from the cultural approach to economics*. National Autonomous University of Mexico. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-2719992/v1>
- Forceville, C. (2002). The identification of target and source in pictorial metaphors. *Journal of Pragmatics*, 34, 1–14.
- Frey, B. S., & Torgler, B. (2007). Tax morale and conditional cooperation. *Journal of Comparative Economics*, 35(1), 136–159. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2006.10.006>
- Gençel, U. (2015). *Türkiye’de vergiye bakış: Metaforik bir analiz*. Ekin Yayınevi.
- Güngör Göksu, G., & İzgi Şahpaz, K. (2015). Comparison of tax morale of Turkish and Spanish higher education students: The samples of Sakarya University and the University of Zaragoza. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 186, 222–230. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.027>
- Gürdal, T., & Yavuz, H. (2017). Türkiye’de vergi yükünün gelişimi: 2000 sonrası dönem analizi. *Vergi Raporu*, (209), 9–28.
- Güzel, S., & Sönmez Çalış, Ö. A. (2024). Maliye bölümü öğrencilerinin vergi kavramına ilişkin algılarının metafor analizi yolu ile incelenmesi. *International Journal of Social Inquiry*, 17(3), 617–635. <https://doi.org/10.37093/ijisi.1489634>
- Haldun, İbn. (1998). *Mukaddime I* (S. Uludağ, Ed., 2. Baskı). Dergâh Yayınları.
- Hızarcı Beşer, B., & Yiğit Çetin, U. (2023). Türkiye’de vergi ahlak düzeyindeki değişimin dünya değerler anket verileri ile incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11, 1–13. <https://doi.org/10.58627/dpuibf.1172010>
- Horodnic, I. A. (2018). Tax morale and institutional theory: A systematic review. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 38(9/10), 868–886. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-03-2018-0039>
- Ianc, A., & Baudassé, T. (2021). Does postmaterialism influence tax revenues? Evidence from European countries. *Journal of Cultural Economics*, 45(3), 469–494.
- Kanagaretnam, K., Lee, J., Lim, C. Y., & Lobo G. (2018). Social trust and corporate tax avoidance. *Review of Accounting Studies*, 23, 1588–1628. <https://doi.org/10.1007/s11142-018-9466-y>
- Karaş, E., & Selen, U. (2021). Optimal vergileme arayışına yönelik bir araştırma: Türkiye örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 19(40), 271–298. <https://doi.org/10.35408/comuybd.681209>
- Kayaoğlu, A., & Williams, C. C. (2020). Explaining tax non-compliance from a neo-institutionalist perspective: Some lessons from a public opinion survey in Turkey. *Sosyoekonomi*, 28(43), 89–105. <https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2020.01.05>
- Kirchgässner, G. (2010). Tax morale, tax evasion and the shadow economy. In A. Marciano (Ed.), *Constitutional mythologies* (pp. 141–158). Springer.
- Koç, İ., & Bağdat, A. (2022). Muhasebe ve maliye eğitimi alan yükseköğretim öğrencilerinin vergi ve devlet algılarına yönelik metafor araştırması. *Karadeniz 11th International Conference on Social Sciences Proceedings Book*, 507.

- Kocabıyık, O. O. (2015). Olgubilim ve gömülü kuram: Bazı özellikler açısından karşılaştırma. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 55-66. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/trkefd/issue/21483/230242>
- Kozalı, B. (2021). *Vergi adaleti algıları bağlamında kaygan yamaç modeli: Davranışsal vergi uyum analizi* [Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Laffer, A. B. (2004). *The Laffer curve: Past, present, and future* (No. 1765). The Heritage Foundation.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage.
- Luttmer, E. F., & Singhal, M. (2014). Tax morale. *Journal of Economic Perspectives*, 28(4), 149-168.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2019). *Qualitative data analysis*. Sage.
- Mohdali, R., & Pope, J. (2014). The influence of religiosity on taxpayers' compliance attitudes: Empirical evidence from a mixed-methods study in Malaysia. *Accounting Research Journal*, 27(1), 71-91. <https://doi.org/10.1108/ARJ-08-2013-0061>
- Molero, J. C., & Pujol, F. (2012). Walking inside the potential tax evader's mind: Tax morale does matter. *Journal of Business Ethics*, 105(2), 151-162.
- Murphy, K. (2005). Regulating more effectively: The relationship between procedural justice, legitimacy, and tax non-compliance. *Journal of Law and Society*, 32(4), 562-589.
- Nurunnabi, M. (2018). Tax evasion and religiosity in the Muslim world: The significance of Shariah regulation. *Quality & Quantity*, 52, 371-394. <https://doi.org/10.1007/s11135-017-0471-1>
- Oxford University Press. (2025). *Metaphor. Oxford Learner's Dictionaries*. Erişim tarihi: 9 Nisan 2025, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/metaphor?q=metaphor>
- Rawls, J. (1999). *A theory of justice* (Rev. ed.). Harvard University Press. (Original work published 1971)
- Rodriguez-Justicia, D., & Theilen, B. (2018). Education and tax morale. *Journal of Economic Psychology*, 64, 18-32.
- Saban, A. (2004). "Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının "öğretmen" kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar." *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155
- Saban, A. (2008). Primary school teachers' and their students' mental images about the concept of knowledge. *İlköğretim Online*, 7(2), 421-455.
- Sağbaş, İ. (2011). *Vergi teorisi*. Ece Matbaası.
- Sezgin, Ş., Yıldız, S., & Ayyıldız, Y. (2011). The ethics of tax evasion: A comparative study of Turkey and Kyrgyzstan. *Journal of Applied Business and Economics*, 12(3), 75-90.
- Sipos, T. (2015). Tax morale and public spending efficiency. *Acta Oeconomica*, 65(4), 555-574. <https://doi.org/10.1556/032.65.2015.4.3>
- Sutrisno, T., & Dularif, M. (2020). Social norms, religiosity, and tax evasion: A meta-analysis of national culture as a moderator. *Cogent Business & Management*, 7(1), 1772618. <https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1772618>
- TDK, Türk Dil Kurumu. (2021). *Türkçe Sözlük [Online dictionary]*. <https://sozluk.gov.tr>
- Trüdinger, E.-M., & Hildebrandt, A. (2013). Causes and contexts of tax morale: Rational considerations, community orientations, and communist rule. *International Political Science Review*, 34(2), 191-209. <https://doi.org/10.1177/0192512112447117>

- Thornton, E. M., Aknin, L. B., Branscombe, N. R., & Helliwell, J. F. (2019). Prosocial perceptions of taxation predict support for taxes. *PLOS ONE*, 14(11), e0225730. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0225730>
- Torgler, B. (2002). Does culture matter? Tax morale in an East-West-German comparison. *FinanzArchiv*, 59(4), 504–528. <https://doi.org/10.1628/0015221032500856>
- Torgler, B. (2003). Tax morale in transition countries. *Post-Communist Economies*, 15(3), 357–381. <https://doi.org/10.1080/1463137032000139052>
- Torgler, B. (2004a). Cross-culture comparison of tax morale and tax compliance: Evidence from Costa Rica and Switzerland. *International Journal of Comparative Sociology*, 45(1–2), 17–43. <https://doi.org/10.1177/0020715204048309>
- Torgler, B. (2004b). Tax morale in Asian countries. *Journal of Asian Economics*, 15(2), 237–246.
- Torgler, B. (2005). Tax morale in Latin America. *Public Choice*, 122(1–2), 133–157. <https://doi.org/10.1007/s11127-005-5790-4>
- Torgler, B. (2006). The importance of faith: Tax morale and religiosity. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 61(1), 81–109.
- Torgler, B., & Schneider, F. (2005). Attitudes towards paying taxes in Austria: An empirical analysis. *Empirica*, 32(2), 231–250.
- Torgler, B., & Schneider, F. (2007). What shapes attitudes toward paying taxes? Evidence from multicultural European countries. *Social Science Quarterly*, 88(2), 443–470. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6237.2007.00466.x>
- Uğur, C. Y., & Günay, H. F. (2022). *Türkiye'de vergi ahlakının belirleyenlerine yönelik bir inceleme*. Ekin Yayınevi.
- Williams, C. C., & Martínez, Á. (2014). Explaining cross-national variations in tax morality in the European Union: An exploratory analysis. *Studies of Transition States and Societies*, 6(1), 5–18. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-389947>
- Yanık, A., & Doğan, E. (2023). Vergi bilinci ve vergi algısı: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri üzerine bir uygulama. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(44), 1–24. <https://doi.org/10.35343/kosbed.1164995>
- Yelman, E., & İnal, V. (2024). Vergi uyumu konulu lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *Maliye Çalışmaları Dergisi – Journal of Public Finance Studies*, 71, 42–58.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Makale Bilgi Formu

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazarlar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Yapay Zeka Bildirimi: Bu makale yazılırken hiçbir yapay zeka aracı kullanılmamıştır. Sadece çalışmada elde edilen temalara ilişkin vergi temalarının sıklık grafiğinin hazırlanmasında ChatGPT-4.0 Plus desteğinden yararlanılmıştır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.